GAMLA FALUKAMRATER

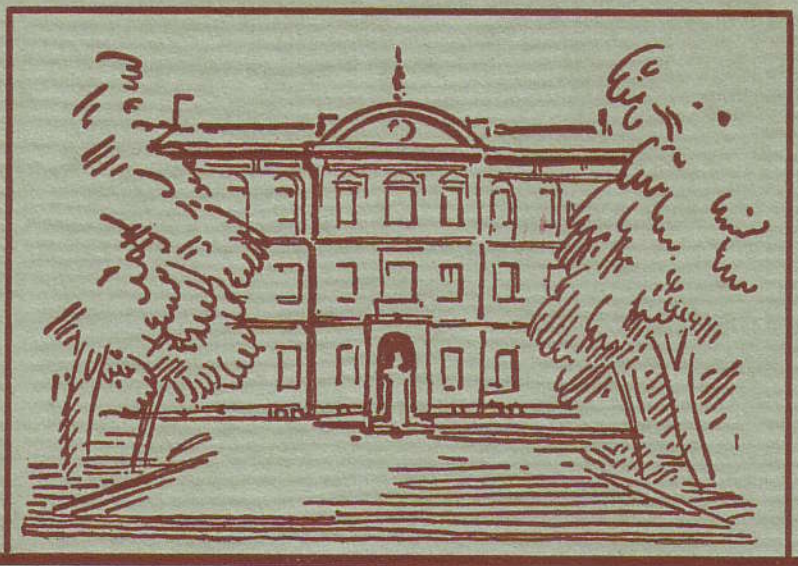

* 1 * 9 * 6 * 4 *

Grängesberg	styckemalm mull högslig kraft dynamit trävaror
Stråssa	kulsinter järnslig manganmalm makadam
Guldsmedshyttan	tackjärn kokiller valsar verkstadsprodukter
Eskilstuna	TGOJ: järnvägstransporter Ludvika-Grängesberg-Oxelösunds hamn
Oxelösund	fartygs-, industri- och rörplåt tackjärn järnsvamp planglas isolerglasenheter export-importhamn
Stockholm	stålkonstruktioner för byggnader cisterner broar stålrör för pipeline (AB Bröderna Hedlund)
Västerås	stålkonstruktioner (AB G. Hammarqvists Verkstäder)
Göteborg	universalmaskiner för plåt- bearbetning profilsvetsmaskiner gjutjärnsreparationer (Pullmax AB)
EEC-området	stålkonstruktioner cisterner vattenrenings- och industriapparatur (S. A. Graver N. V. i Bryssel-regionen) Pullmaxmaskiner (i Assen, Holland)
Liberia	järnmalm (Lamco J. V. Operating. Co)
På alla hav	32 kombinerade malm/tank- och bulkfartyg upp till 37.600 dwt. totalt 650.000 dwt.

GRÄNGESBERGSBOLAGET

Central förvaltning Rederi Liberiaförvaltning Verkstadsrörelse
Box 16329, Stockholm 16

FÖRENINGEN GAMLA FALUKAMRATER

ÅRSPUBLIKATION ★ 1964

I redaktionen:
KURT ARDELL
BÖRJE ÖSTBERG

Tryck och klichéer
Falu Nya Boktryckeri Aktiebolag, Falun 1965

FÖRENINGEN GAMLA FALUKAMRATER

STOCKHOLM

POSTGIRO 25 83

Hedersordförande: Gustaf Fredenholm †

Hedersledamöter: Karl Magnus Erlandsson, E. G. Frisell, Sigurd Litström, Eije Mossberg, Erik Sandberg, Anders Vikar

STYRELSE

Ordförande: förste taxeringsinspektör Folke Gagnéus, Banérvägen 4, Djursholm 1, 08/55 13 54

v. Ordförande: lektor Manne Langseth, Täppgatan 2, Södertälje, 0755/305 83

Sekreterare: apotekare Birger Nordin, Apoteket Gripen, Götgatan 57, Stockholm Sö, 08/40 56 80

v. Sekreterare: tandläkare Anna Lisa Granström, Kvarnbergsvägen 9 A, Falun, 023/170 46

Skattmästare: försäkringstjänsteman Anders Johansson, Vivstavarvsvägen 163², Enskede, 08/81 32 01

v. Skattmästare: byråsekreterare Lars Fredlundh, Igelkottsvägen 10, Bromma, 08/26 87 95

Klubbmästare: fru Maggie Ardell, Lill Jans plan 6, Stockholm, 08/21 13 05

v. Klubbmästare: kapten Ragnar Boll, Ätravägen 13, Johanneshov, 08/48 00 89

Suppleanter: skoldirektör Olle Hillner, Falun, arkitekt Lars Hellman, Bollnäsbacken 40, Vällingby, 08/38 49 60

Adjungerad ledamot: Årsskriftens redaktör intendent Kurt Ardell, Drottningholmsvägen 15, Stockholm K, 08/53 28 65

Från Redaktionen

På grund av diverse ogynnsamma omständigheter kunde undertecknad denna gång tyvärr inte förverkliga sin ursprungliga avsikt att i likhet med föregående år få ut årsskriften av trycket före nyår. Det blir därför endast för de ärade läsarna att nöja sig med "bättre sent än aldrig".

★

Denna gång finns visserligen inget utförligt referat från någon storträff att komma med men det är ändå red:s förhoppning att de bidrag, som åstadkommits av flera goda skribenter, skall ha åtskilligt av intresse att bjuda på.

★

Till dessa artikelförfattare, ävensom till styrelsens olika funktionärer, min ovärderlige medarbetare Börje Östberg m. fl. framför red. sitt varma tack. På framskjuten plats för ett tack står även alla välvilliga annonsörer, som med sitt stöd verksamt bidragit till att finansiera utgivandet av årsskriften.

★

Och så hoppas jag bara, att resultatet även denna gång blir någotsånär till belåtenhet.

Stockholm i januari 1965.

Kurt Ardell.

Redan vid ett tidigare tillfälle har jag talat om hur fascinerande det är att bläddra i äldre årgångar av vår årsskrift. Man får kontakt med svunna tider på ett så levande sätt.

Men varför i det syftet endast hålla sig till det skrivna ordet? Vi ha ju faktiskt ännu många medlemmar, som voro elever vid vårt läroverk redan på 1800-talet. Det börjar sannerligen bli längesedan nu.

Jag tycker, att särskilt de unga i vår förening skola ta tillfället i akt och mera mangrant än som nu sker komma till våra sammankomster och där söka kontakt inte minst med de äldre medlemmarna. Jag försäkrar, att det kan vara givande – ur flera synpunkter.

★

Många f. d. elever gå fortfarande omkring tydligen utan att kunna ta vara på möjligheten att bli medlemmar i vår förnämliga kamratförening. Det är då så mycket viktigare, att vi medlemmar – var och en för sig – när vi träffar någon skolkamrat, som icke är medlem, hjälper honom ur dilemmat genom att påminna om vår förenings existens. Sänd in hans namn och adress till skattmästaren, som omgående översänder årsskrift m. m.

På tal om medlemsvärvning kan man inte undgå att tänka på vår med förtjänstplaketten hedrade medlem *Olle Bergsten*. Han moderniserade vårt medlemsregister så att det blev både överskådligt och lätthanterligt. Tidigare skattmästare med erfarenhet av enbart en tungrodd kortlåda ha med en suck av avund uttryckt sitt stora gillande av reformen. Med ett utpräglat sinne för effektivitet och med en enastående energi lyckades Olle emellertid under sin tid i styrelsen på ett par år samla in i det närmaste ett par hundra nya medlemmar! Det är knappast att begära, att någon ska kunna överträffa hans sannolikt oslagbara rekord. Föreningen behöver dock insatsen av män med Olles kapacitet på detta och andra områden i ännu större utsträckning än hittills!

Väl mött vid nästa träff!

Med Hic-Haec-Hoc-hälsning

BERTIL SYLWAN

Det Falun som gått – och det som kommer

Med ämnet i rubriken har jag förelagts att, mot bakgrunden av vad som försvunnit eller skall försvinna i den gamla gruv- och skolstaden, måla det nya som håller på att komma till. Utan att man gör sig skyldig till uppsatsskrivarens kardinalsynd, att missuppfatta ämnet, kunde tydligen en mångfald utgångspunkter väljas. T. ex. att skildra Faluns förvandling från tiden för gruvans storhetstid, då en av landets största städer och kanske mest utpräglade industri- och arbetarstad, till dagens markerat "borgerliga" provinsstad, med ett relativt blygsamt invånartal. Som genombrottstid kunde också tänkas övergången från det slutande 1800-talets stillastående småstad till sekelskiftets nyskapelser med en tidig elektrifiering, med då moderna vatten- och avloppsanläggningar och med nybyggnader och stenhus, som alltjämt är dominanta i stadsbilden och som fått ålderns patina och respektabilitet.

För de nu levande, till mogen ålder komna gamla falukamraterna är väl ändock "Falun i våra hjärtan" främst skolårens stad, från tiden före andra världskriget. Beredskapsåren innebar för många av de utflyttade gamla kamraterna ett mer eller mindre välkommet tillfälle att på nytt återuppliva och fixera intryck och minnen av barndomsstaden. Och eftersom "omvälvningarna" i stadens yttre bild och inre liv för Faluns del liksom för så många andra svenska städer kan dateras till åren efter kriget och den tid vi nu upplever, så kommer mina jämförelser främst att utgå från 20- och 30-talets Falun, som alltså ställs mot dagens och morgondagens stad.

Kristine kyrka

Först några uppgifter om befolkningsutvecklingen. År 1930 hade staden ca 13.400 invånare, 1940 14.500, 1950 16.600 och 1960 18.800 invånare. Vid senaste årsskiftet var invånartalet 18.559, vilket innebär en fortsatt folkminskning under de senaste åren. Stadens kommunalmän kan söka tröst i det förhållandet att kranskommunen kring staden, Stora Kopparberg, liksom Hosjö-delen av Vika kommun, i stället ökar i invånartal, tydligen genom de bostäder som där erbjuds åtskilliga av de i staden arbetande. I de båda lands-

kommunerna kan man på mera lättplanerade domäner tillhandahålla både egnahem och hyreslägenheter åt de i Falun verksamma. Regionen Falun med omnejd hävdar sig i vart fall något så när ur befolkningssynpunkt. Men läget något vid sidan om de näringsgeografiskt starka zonerna i landet erbjuder dock bekymmer. För Faluns del får den i princip beslutade sammanläggningen vid årsskiftet 1966/67 med Stora Kopparberg till ett "storfalun" omedelbart en åtminstone symbolisk ef-

Karlströmska gården

fekt på det sättet, att residensstaden på nytt blir länets största, med en folkmängd på ca 28.000 invånare och med en samlad tätortsbebyggelse i sin region på ca 40.000 invånare.

Trots den beskedliga befolkningsutvecklingen på senare tid i det egentliga Falun, sker f. n. en betydande omgestaltning av staden. Kvar finns de av naturen och den historiska bakgrunden givna förutsättningarna – stadskärnans snäva begränsning dels genom sjöarna Varpan och Tisken och dels genom regementet och gruvområdet. Tvärt emot vad många främlingar antar är gruvan och dess omgivningar alltjämt ett levande industriområde. Gruvdriften fortsätter, visserligen högt rationaliserad men ännu sysselsättande ett sextiotal arbetare under jord. Till gruvan anknyter anrikningsverk med mer än hundra anställda. Stora Kopparbergs Bergslags kemiska industrigrenar i Falun sorterar under Falu Kopparverk, med en tillverkning av svavelsyra, ättika och kulsinter m. m., som sysselsätter ett par hundra anställda. Falu rödfärg tillverkas alltjämt av avfallsprodukten "rödmull" från gruvan. Staden har alltså alltjämt sina pålitliga märkesvaror från gruvan: Falu rödfärg och Falu ättika (medan däremot gamla lokala specialiteter som halmstadslax, enköpingspepparrot och västeråsgurkor ej längre lär finnas i sinnesvärlden). Gruvans och Stora Kopparbergs Bergslags största betydelse för staden är dock att den gamla lokaliseringen till Falun av hela bolagets mångskiftande förvaltning alltjämt består. Något som märks både genom att det stora antalet anställda tjänstemän i alla grader ger ett gott utslag i det kommunala skatteunderlaget och genom alla de insatser i stadens offentliga och kulturella liv som bärs upp av bergslagsanställda. Den fortsatta gruvdriften har lyckligtvis kunnat förenas med ett bevarande av de stora linjerna i den gamla gruvmiljön. Bergslagets generösa kulturvård tar sig många uttryck, nu senast i den planerade omflyttningen av Bergslagsmuseet vid gruvan. Man börjar nu ta i anspråk malmfyndigheter under museet men tänker sig ett uppförande av en likartad byggnad ett stycke öster om den nuvarande, med bibehållande av den

äldre stilen i stort men med moderna lösningar ur museisynpunkt.

Dalregementet nämndes nyss som en begränsande faktor vid stadens fortsatta utbyggnad. Falun är inte större än att man här alltjämt betraktar regementet med sin stora fasta personalkår som en tillgång, även om Kronans äganderätt till övningsområden på och kring Myran medför inskränkningar i marktillgången för bostäder och annat. Det har varit tal om en utflyttning av hela regementet till friare vidder, i så fall säkert långt utanför Falun, men dessa planer har numera knappast någon aktualitet.

Låt oss återvända till utgångspunkten, det Falun som gått eller i vart fall representerade den äldre ganska stillastående skol- och ämbetsmannastaden. Jag tänker på 20- och 30-talets Falun, i stort sett oberört av större nybyggnader eller genomgripande stadsplaner. I Övre Elsborg, Gamla Herrgården och Östanfors, med de vackert timrade, genom roströken mörknade husen i slutna gårdar, hade Falun den kanske största från gamla tider bevarade bostadsbebyggelse för "småfolk" som någon stad i landet kunde uppvisa. På senare tid har tyvärr åtskilliga rivningar och ombyggnader skett däri. Stadens ledning har dock ambitiösa planer på att söka bevara betydande sammanhängande miljöer från denna bebyggelse. I den nu föreliggande planen för vård av kulturreservat ingår även bevarandet av, förutom det egentliga gruvområdet, större partier av slaggvarp och av karakteristiska byggnader från äldre tider. I gruppen "omistliga" kulturminnesmärken har självfallet klassats Residenset, Rådhuset (som efter stadens landsrättsläggning härom året inte längre rymmer någon domstol), Prostgården vid Åsgatan och Kopparvågen m. fl. Att Bergslagets förvaltningsbyggnad vid Åsgatan, inrymmande bl. a. förnämliga representationslokaler, inte är med i uppräkningen av kulturminnesmärken, beror väl på att de anses höjda över eventuell kommunal klåfingrighet. Faluns styrande inte bara utnämner kulturreservat utan lägger även ned pengar på restaureringar och upprustningar. Utan att vara direkt angivna som reservat har på de senaste åren även några inte minst för äldre skolgenerationer minnesvärda byggnader åtminstone till det yttre rustats upp. Man kan nämna Valhalla – den gamla flickskolan, som nu är integrerad i det allmänna grundskoleväsendet, den gamla rektorsbostaden vid Åsgatan, på sin tid rektor Sefves och adjunkt Hagelins boställen, Läroverket och, vid sidan om dessa åt lärdomen helgade lokaler, det av staden ägda Stadshotellet. Om alla dessa gäller, att de som sagt inte hör till de beslutade reservaten, men att de med tidens flykt borde vara värda att bli det.

Bergslagets museum

Vårt kära Läroverk, som redan har mer än 100 år på nacken, är nu främst nyttjat för gymnasiets behov. Någon mera genomgripande invändig upprustning har icke skett. Hela gymnasiet kommer av allt att döma att förläggas på helt annan plats. Den lokalisering, som f. n. verkar mest sannolik är till Lugnet, känt som en del av det militära övningsområdet och för sin anslutning till fin skidterräng, sedan flera år också plats för de stora internationella skidspel som varit förlagda till Falun. För

Läroverket

tidigare gymnasistårgångar verkar nog den tanken chockerande, att kommande elevgenerationer skall gå i en skola långt utanför den egentliga staden. Men så kommer tydligen att ske, liksom på många andra håll i vårt land. Framtidens herrar gymnasister antas bli till stor del bil- eller åtminstone bussburna på sin väg till skolan. Om läroverksbyggnadens öde är svårt att sia. Någon särskilt utpräglad känsla hos de kommunala tyrannerna finns knappast för dess arkitektoniska och traditionsbetonade betydelse. Men den borde dock vara värd att bevara som en tillgång i stadsbilden och som en i sin art lyckad exponent för monumentalbygge vid 1800-talets mitt. En tills vidare rent privat fundering hos författaren är, att läroverket, eller kanske Valhalla, på längre sikt skulle kunna inrymma ett Dalarnas eget landsarkiv.

Här har berörts stadens gamla skolor och man får då en osökt övergång till "det Falun, som kommer". I en centralort som Falun har skolväsende och utbildning stor betydelse. Vår skoldirektör Olof Hillner, inte bara gammal falukamrat utan även genuin falubo av födsel och ohejdad vana, får igenom väl genomtänkta och omfattande lokalprogram för våra skolor, stundom under stilla gny från kommunalmännen över var detta skall sluta och var pengarna skall tas, men också under välförtjänta erkännanden för sin förmåga att fullfölja Faluns traditioner som skolstad. Den gamla Östra skolan rymmer nu lokaler för ett ganska stort handelsgymnasium och är därtill utbyggd med åtskilliga avdelningar för låg- och mellanstadiet. I Västra skolan pågår genomgripande om- och tillbyggnader för grundskolans högstadium, i och vid "Gamla BB" har staden begåvats med en ny Södra skola och uppe i Britsarvet byggs en ny högstadieskola. I kvarteret Glashyttan åt kvarnbergshållet till har nyligen invigts en yrkesskola för utbildning i bl. a. kontors-, handels- och hushållsyrkena. Folkskoleseminariet i Britsarvet finns kvar men dess framtida öde är ovisst med tanke på omläggningen av lärarutbildningen till lärarhögskolor. Den senaste tidens kreditåtstramning synes på skolans som på många andra kommunala områden komma att hårdhänt begränsa i och för

sig angelägna utbyggnader eller skjuta dessa på framtiden

Skolstaden är också en utpräglad förvaltningsstad.' Under 50- och 60-talet har Falun fått uppleva en kraftig utbyggnad av länsförvaltningen, med alla dess under och efter kriget tillskapade nya grenar. Om några år kommer hela kvarteret Kansliet, där länsstyrelselokalerna (från början stadens lasarett) legat, att vara ianspråktaget för länsstyrelsens och övriga länsförvaltningars behov. – Staden har också, trots då och då återkommande hot från Borlänges företrädare i landstinget att lasarettet borde flyttas dit, fått behålla länets stora centrallasarett. Det pågår löpande och mycket omfattande utbyggnader – man är fortfarande van vid att Falu lasarett skall ligga långt framme i utvecklingen. Staden kommer för att underlätta den fortsatta lasarettsplaneringen tydligen att få släppa till avsevärda delar av sin stadspark, något som kan beklagas men nog får anses försvarligt vid en rimlig avvägning emellan olika intressen. På grund av "olycksfall i arbetet" vid landstingets projektering kom att på lasarettsområdet för några år sedan uppföras ett hisstorn i elva våningar. På en dominerande punkt i staden har man därmed fått en konkurrent till Kristine kyrkas och Kopparbergs kyrkas torn, som gör att dessa på håll ter sig "som tretumsspik", vilket ju inte är meningen med kyrktorn. – Som bekant har polis-, åklagar- och uppbördsväsendet radikalt omorganiserats och förstärkts vid det senaste årsskiftet. För närvarande får dessa institutioner klara sig med synnerligen spridda och provisoriska lokaler. Ett färdigprojekterat stort polishus skall emellertid av staden uppföras i det kvarter, där stadens gamla varmbadhus ännu ligger. Därmed tillförs staden ännu en monumentalbyggnad, som kommer att betyda mycket för stadsbilden.

Om vi fortfarande håller oss till den offentliga byggenskapen och på samma sida Faluån som det planerade polishuset bör vidare noteras det stora nya landskapsmuseum, Dalarnas Museum,

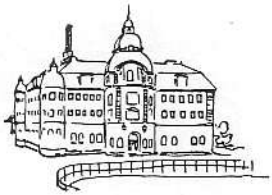

Varmbadhuset

som speglar sig i ån och ligger mellan det kommunala Medborgarhuset (Gamla Bergsskolan) och ån. Museet invigdes för ett par år sedan och fungerar så bra, att det toppar besöksstatistiken för länsmuseerna i landet. På samma sida om ån, söder om utfartsleden Gruvgatan och norr om järnvägsbanken, har nyligen med betydande kommunalt stöd tillkommit Folkets hus och Stadsteater med därtill hörande samlings- och studielokaler m. m. Sin största ryktbarhet har Faluns nya teater just nu på grund av sina riksbekanta akustikbekymmer. De som är ansvariga för företaget lovar dock bestämt, att akustikfrågan skall kunna lösas. I vart fall tycker vi här, att staden genom sin

insats i samband med tillkomsten av teatern och Folkets hus gjort ett kraft-tag för kulturlivet i hela landsändan. Stadens företrädare är också inställda på att genom betydande driftbidrag ge verksamheten ett värdefullt innehåll.

Nästa led i den kommunala "servicen" torde bli ett stort och modernt idrottshus och simbad vid utfarten Gruvgatan, i det mot gruvområdet vettande kvarter där Västra skolan ligger. Då det gäller insatser för sporten har Falun över huvud taget sökt följa med

Medborgarhuset

utvecklingen, bl. a. genom modernisering och utbyggnad av den gamla idrottsplatsen Kopparvallen, som nu med fasta anordningar för vinteridrott och annat expanderar efter Tiskens strand in mot stadskärnan. Falun har aspirationer på att bli landets centrum för tävlingar i vinteridrott, i klass med det norska Holmenkollen och det finska Lahti. Om planerna skall förverkligas kommer att krävas stora och kostnadskrävande nybyggnader av skidbackar och skidstadion, med sannolik förläggning till Källviken.

I Falun liksom andra tätorter medför även trafiken ofrånkomliga ingrepp genom nya genomfartsleder, gatubreddningar och parkeringsplatser. Här är det framför allt riksvägen Gävle–Falun –Borlänge–Örebro, som under de närmaste åren kommer att radikalt omdana stadsbilden. Tyvärr tycks man inte kunna föra den stora trafikströmmen utanför stadskärnan. För riksvägen måste en trafikled i fyra filer tagas in i den nuvarande Esplanadens sträckning samt vidare ledas i ett schakt under Rättviksbanan med ett utrymmeskrävande system med avfarts- och tillfartsramper mot angränsande gator. Den anrika "gamla cirkusplatsen" vid Centralstationen – minnesvärd för generationer av läroverkselever såsom den plats där man vid sportloven av rektor Vikar anbefalldes samling "med grova skor och kakaopulver" – tages helt i anspråk för ganska krångligt trafikmaskineri. Den nya leden går sedan genom åsen mot Faluån och följer därefter den redan nu kraftigt breddade Gruvgatan, stadens stora utfart mot borlängehållet. Den nuvarande alltför klent dimensionerade busshållplatsen vid Holmtorget (vilket med lätt överdrift stundom betecknats som "Faluns Nyhavn") flyttas till den s. k. Luffarparken vid ån, alltså med läge mitt emot teatern. Den nuvarande Åsgatans bredd är given genom bebyggelse som säkerligen länge kommer att kvarstå, och gatan, som nu är enkelriktad, lär få bibehålla sin nuvarande karaktär av affärsstråk och gånggata. Förbindelseleden åt rättvikshållet, Trotzgatan, har redan kunnat breddas avsevärt i stadens centrala delar, bl. a. med ingrepp i läroverkets park, som dock i stort sett

finns kvar. Rättviksbanan blir allt mindre trafikerad, bl. a. genom att styckegodstrafiken snart helt kommer att upphöra, men tydligen måste järnvägen kvarligga och därmed medföra en hel del förtret för stadsplanerarna.

Det kan väl inte undvikas, att redan de nyssnämnda stora ingreppen påverkar den gamla bebyggelsen och stadsbilden. Än känsligare är dock frågorna om planering och nybyggnader kring stadens hjärta, Stora Torget med dess omgivningar. Efter mycket stötande och blötande föreligger en av stadsfullmäktige och byggnadsstyrelsen godkänd plan för hur det mest centrala partiet skall få utbyggas. När detta skrives håller man på med rivning och grundgrävning som berör två av de tre vackra 1800-talshusen vid torgets västra sida. Avsikten är att kvarteret skall förnyas med affärshus m. m., allt enligt en stadsplan, som åtminstone nödtorftigt bibehåller den tidigare måttliga byggnadshöjden mot torget och därmed räddar samspelet med rådhuset och Kristine kyrka. Falugatan mellan torget och ån vidgas kraftigt till 21 meter. Farhågor har uttryckts för att man med detta breda gaturum fördärvar den slutna karaktären hos Stora torget. Sakkunskapen tröstar med att en i den breddade gatan tänkt trädrad kan rädda torgbilden. Man vill gärna tillåta sig den förhoppningen, att det nya stråket efter torget och efter Falugatan kan bli en lugn gånggata längs intressanta affärsfönster. Kanske så strögvänligt att de raggande ungdomar, som nu åker runt runt i stadens centrum, för en stund ställer från sig bilen och prövar apostlahästarna?

Andra förändringar i stadsbilden och i ortens liv, som visserligen är typiska för landets centralorter över huvud taget men verkar att bli särskilt påfallande i Falun, är tillkomsten av flera stora varuhus, inrättade efter principen "allt under ett tak". Nyligen färdigställda eller långt fram i projektering är nybyggnader för Tempo, Epa och Domus. Det gäller alltså byggen i mångmillionklassen på stadens centralaste tomter, där man efter olika mönster också har att i samarbete med de kommunala organen bl. a. lösa frågor om parkering av alla de bilar, som denna centralisering av handeln skapar. Kommunalmännen kan ha anledning att med någon bävan se på tillkomsten av dessa efter Faluns förhållanden och bygdens befolkningsunderlag så kraftigt tilltagna affärshus – finns det verkligen underlag för alla dessa och hur skall det gå för de mindre affärer, som man ur betjäningssynpunkt ändock gärna vill behålla i olika stadsdelar? På samma gång får man väl i Falun tacka och ta emot, när det egna samhällets ställning som centrum för en

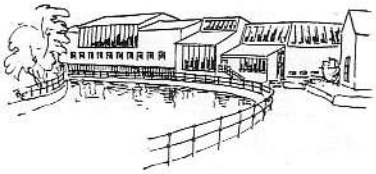

Dalarnas museum

hela länsdelen omfattande kundkrets blir så förstärkt! De här angivna företagen bör bli intressanta objekt för shopping, studier och jämförelser, då vi gamla falukamrater träffas i den gamla skolstaden.

Liksom man i de stora förloppen, som rör ett land eller hela världen, gärna talar om den "tid av stora omvälvningar" som man just lever i, så heter det på mera lokala och kommunala nivåer, att "vår stad befinner sig just nu i ett dynamiskt skede" etc. Det verkar

Stadsteatern och Folkets hus

kanske därför särskilt förmätet, att tala om dynamik och omskapande såsom något för Falun och den aktuella tiden särskilt kännetecknande – särskilt som befolkningsutvecklingen i staden mest kan tyda på stagnation. Vi menar ändock här i Falun, att något nytt nu är på väg. Det beslutade, tidigare berörda samgåendet med den folkrika och väl utbyggda kranskommunen Stora Kopparberg betyder inte endast ökad prestige för residensstaden genom ett kraftigt befolkningstillskott utan framför allt bättre gemensamma planeringsmöjligheter. För en framtida positiv utveckling i centralorten talar också det, till en början kanske något motvilliga, samarbete som skall ske inom ramen för kommunblocket Falun. Det omfattar utom staden och Stora Kopparberg socknarna Vika, Sundborn, Svärdsjö, Enviken och Bjursås. Det bör vara en inspirerande uppgift för kommunalmännen och alla invånare i kopparstaden och "bergfrälsebygden" att gemensamt förstärka hela länsdelens och därmed sitt landskaps ställning i landets ekonomi – med ökad företagsamhet, större arbetsmöjligheter och effektivare organisation på samhällslivets olika områden. Då det gäller kulturvården, sociala omsorger och åtgärder för invånarnas trevnad har Falun fullföljt traditionella förpliktelser. Med ökade resurser och medverkan från ett större folkunderlag bör det vara möjligt att bryta tendensen mot tillbakagång i landsändan. Detta bör kunna ske med bibehållet ansvar för vården av de minnen från det förgångna som är värda att bevara.

Bristen på större industrier i falubygden torde väl ingå i minnesbilderna för dem av oss som är något till åren komna. Tyvärr har denna bild inte ändrats så mycket. Utöver Bergslagets till gruvdriften anknytande verksamhet är det endast Vagn- och Maskinfabriken (ännu utanför stadsgränsen) som har ett större antal anställda. I Stora Kopparbergs och Vika kommuner har dock utrymme kunnat beredas för åtskilliga mindre och medelstora verkstäder och serviceföretag. Man räknar också med att samgåendet mellan Falun och Stora Kopparberg skall leda till väsentligt bättre möjligheter att planera för nya industrier. På något längre sikt bör ett ordnat samarbete med den expanderan-

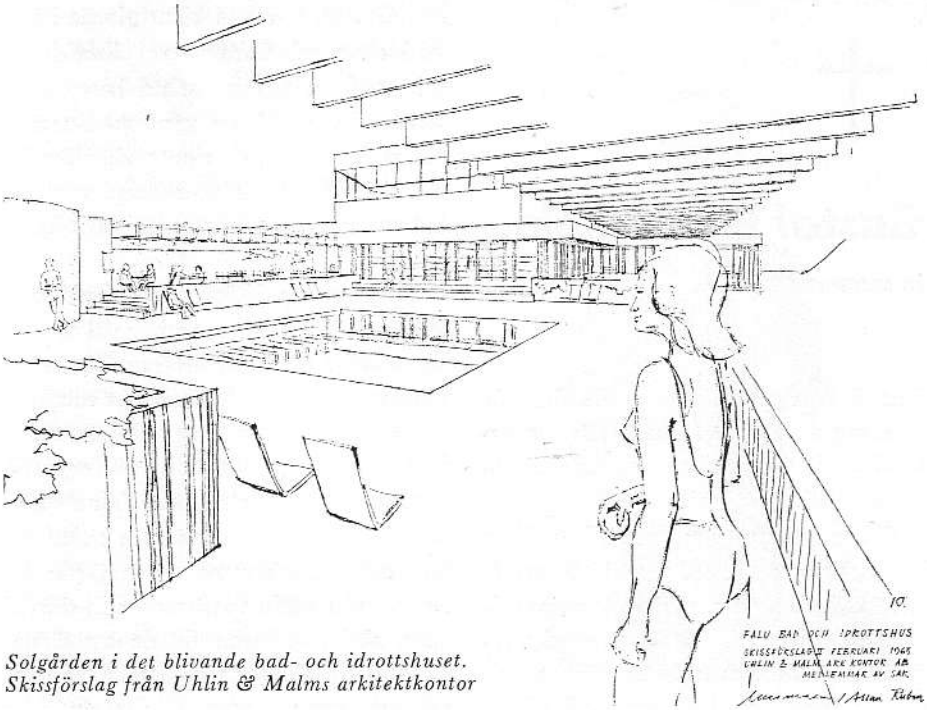

Solgården i det blivande bad- och idrottshuset. Skissförslag från Uhlin & Malms arkitektkontor

de borlängeregionen skapa en så stark enhet, att den på ett avgörande sätt kan ta upp en verklig kamp, då det gäller etablering av industrier och annan företagsamhet. Den nuvarande ogynnsamma utvecklingen för hela länet markerad av kraftig folkminskning under de senaste åren är illavarslande. Man är i vart fall på det klara med, att den endast kan brytas, om länets nuvarande centrala och mest bärkraftiga kommuner har vilja att slå ihop sina resurser och idka nära samarbete för gemensamt bästa.

De små bilderna i texten är ritade av Birger Eriksson, Falun.

Föreningen

Gamla Falukamrater

vill till annonsörerna uttala ett varmt tack för det stöd som lämnats. Det är föreningens förhoppning att medlemmarna och skriftens övriga läsare också skall finna angenäm samverkan med dessa våra gynnare.

Gustaf Fredenholm

in memoriam

Den 8 december 1964 drabbades vår förening av en svår förlust. Vår hedersordförande Gustaf Fredenholm lämnade för alltid vår krets.

Första gången jag personligen kom i kontakt med Gustaf var vid Storträffen 1955, då han presiderade som ordförande och värd. Jag imponerades redan då av hans avundsvärt välklingande röst och den ledighet med vilken han förde föreningens talan. Inte ens vid en Storträff, då så många olika grupper av deltagare skola hälsas välkomna, använde han sig av koncept. Sin förmåga som talare har han vid många andra tillfällen givit prov på. Vid föreningsfesterna i Stockholm brukade han vid middagsbordet be de föreningsmedlemmar, som voro med för första gången, att resa sig upp. På ett lika djärvt som skickligt sätt improviserade han sedan ett hälsningstal till var och en. Hans stora personkännedom och hans förmåga att kunna anknyta till vederbörandes skol- och släktförhållanden m. m. var enastående. Gustaf var säkerligen oslagbar på detta område.

Smått legendarisk är väl historien om hur Gustaf, när han tjänstgjorde i biljettluckan på Centralen i Stockholm och med en allt motstånd besegrande viljestyrka skaffade nya medlemmar bland farande f. d. elever vid vårt läroverk, vilka varit oförsiktiga nog att lämna en alltför stor sedel vid biljettköpet.

En av sina måhända mest bestående insatser för vår förening har väl Gustaf gjort ifråga om Storträffarna. Såvitt jag kunnat utläsa ur föreningens annaler, var det han, som utformade Storträffsidén och genomförde den i egentlig mening första Storträffen i Falun 1935. Vid de åtta Storträffar, som sedan regelbundet återkommit vart fjärde år, har Gustaf alltid varit med och därvid varit aktivt verksam vid de sex första. Man torde få räkna med ett fyrsiffrigt tal, om man vill ange, hur många som hittills fått träffas under så erkänt angenäma och minnesvärda former, vari en Storträff i vår gamla skolstad brukar förlöpa.

Som föreningsmedlem var Gustaf föredömlig även på det sättet, att han ansåg det vara självklart, att han skulle deltaga i föreningens samtliga sammankomster. Någon anmälan från hans sida behövde således inte ske för varje gång.

Utan överdrift torde man kunna säga, att få om ens någon arbetat så mycket för vår förening och under så lång tid som Gustaf. Enligt mina anteckningar blev han skattmästare 1934, sekreterare 1937, vice ordförande 1942 och slutligen ordförande 1951. För sina ovärderliga insatser har han tilldelats

föreningens förtjänstplakett och då han 1957 avgick som ordförande – efter att ha suttit i styrelsen i 23 år – förlänades han den i vår förening helt unika titeln hedersordförande.

Den bild jag försökt ge av allas vår Gustaf måste emellertid bli något ofullständig bl. a. av det enkla skälet, att jag personligen varit medlem endast under 10 år, d. v. s. i huvudsak *efter* hans aktiva tid. Om isynnerhet äldre medlemmar anser att bilden är alltför ofullständig, torde inget hindra, att densamma kompletteras i senare årsskrifter av dem, som känna sig manade härtill.

Gustaf Fredenholms välljudande stämma har för alltid tystnat. Det kommer att kännas tomt och egendomligt, när denne markanta förgrundsgestalt i vår förening icke mer kommer att deltaga i våra sammankomster. Må vi dock med glädje och tacksamhet minnas honom för hans enastående insatser för vår förening.

Folke Gagnéus

Efterlysning

Den som har ett gruppfoto av sin klass från studentexamen ombeds vänligen att ställa detta till red:s förfogande för införande i kommande årsskrifter. Ange därvid examensår och klass (linje) samt om kortet efter klichéring önskas i retur, i vilket fall även insändarens namn och adress torde uppges. Annars tar föreningsarkivet gärna hand om materialet.

Gamla och unga Falukamrater

kan överallt i landet få en kostym eller rock av Bergsons välkända märke

AKTIEBOLAGET
B BERGSON & SÖNER
KARLSTAD

Föreningen har under 1963 haft två sammanträden i Stockholm, årsstämma den 29 mars på Gillet och surströmmingsträffen på Tennstopet den 1 okt. Höstfesten, som skulle hållits den 30 nov., måste inställas på grund av den ringa tillslutningen.

Vid årsstämman skildrade kapten Ragnar Boll med hjälp av färgbilder Röda Korsets verksamhet bl. a. i Algeriet, Pakistan och bakom järnridån. I samband med årsstämman överlämnade dir. Bertel Linder som gåva till föreningen boken Sveriges Studenter 1900—1935, delen Dalarna, Gotland, Närke, Södermanland och Västmanland.

Föreningens åttonde Storträff avhölls pingstdagen den 2 juni i Falun med över 200 deltagare. Storträffen inleddes med gudstjänst i Kristine Kyrka, där Matts Ridderstedt höll högmässa. I läroverkets aula följde sedan en Jobskonsert, arrangerad av Sven Renström och Torsten Berggren. Storträffen avslutades med middag på Grand Hotell. Högtidstalet hölls av Ulf Hård af Segerstad. Trubaduren Erik Yrgård framförde talet till Quinnan i egen bunden form, sjungande till sin luta. Under middagen fingo Torsten Berggren och Sven Renström av ordföranden, Folke Gagnéus, motaga föreningens Hedersplakett för deras insatser att vidmakthålla intresset för Anders Jobs livsgärning. Beträffande Storträffen för övrigt hänvisas till 1963 års årsskrift.

Föreningen har som ny redaktör för tidskriften lyckats få Kurt Ardell. Föreningens årsskrift med matrikel utkom i december med Kurt Ardell som redaktör och med Börje Östberg som teknisk redaktör.

Falumuseum får flytta för fortsatt gruvdrift

På grund av den fortsatta brytningen i Falu gruva måste Bergslagets museum flyttas omkring 100 m från sin nuvarande plats vid Stora Stötens kant.

Den gamla museibyggnaden skall återuppstå i en till det yttre exakt kopia av den nuvarande byggnaden från 1775. Karaktäristiska detaljer som tak och fönsterbågar flyttas över till den nya byggnaden.

Museets lokaler är redan otillräckliga. För att tillgodose behovet av väsentligt ökade utrymmen kommer ett annex att byggas vid den nya museibyggnaden. Annexet ansluts till huvudbyggnaden med två gallerier som omsluter en gård, motsvarande den nuvarande planteringen framför gruvstugan.

Helt färdig skall den nya anläggningen enligt planerna vara till sommarsäsongen 1966. Endast under vintersäsongen 1965–66 kommer Bergslagets museum sålunda att vara helt stängt.

Från sista styrelsesammanträdet 1964 hos klubbmästaren samt påföljande middag på Östermalmskällaren

Enligt beslut av årsstämman har till Idrotts- och Skytteföreningen vid läroverket överlämnats 200:— vardera. Avkastningen av K. A. Lindströms donationsfond, 192:—, har tilldelats en elev vid läroverket.

Beträffande föreningens ekonomi hänvisas till skattmästarens berättelse, av vilken bl. a. framgår att underskottet för 1963 kunnat begränsas till 945:—, trots genomförandet av Storträffen. Appellen "En femma extra" i samband

med kallelsen till Storträffen gav 347:—.

Styrelsen har sedan årsstämman 1963 haft 6 sammanträden.

Medlemsantalet var vid årets början 715 och vid årets slut 709.

Till styrelsens kännedom har kommit, att följande kamrater för alltid lämnat kamratkretsen:

Legationsrådet Rolf Arfwedson, Portugal, f. 1896

f. d. Kapten Casimir Hellberg, Stockholm, f. 1882

Överingeniör Owe Mogensen, Falun, f. 1892

f. d. Bankkassör Hjalmar Erlandsson, f. 1876

Lektor Nils Sjödahl, Falun, f. 1891

Postmästare Carl Gustav Thelin, Hudiksvall, f. 1893

f. d. Läroverksadj. Bengt Wallenström, Oskarshamn, f. 1887

Bankdirektör Sven Åsbrink, Halmstad, f. 1898.

Stockholm i mars 1964.

Folke Gagnéus

Anders Johansson *Birger Nordin*

Ragnar Boll *Maggie Ardell*

K. E. Manne Langseth

★

Om vad som sig i föreningen tilldragit haver under 1964 kommer en utförlig redogörelse från styrelsen ju först att kunna ges i årsskriften för 1965 men dessförinnan kanske ett axplock ur styrelseprotokollen kan vara av intresse.

Kamrer Gösta Daniels, som utan ersättning anskaffade annonser till årgång 1963 och härför avtackats av ordf. å föreningens vägnar, har på grund av ökad arbetsbörda tyvärr ej kunnat åtaga sig uppgiften även för nu föreliggande skrift. Genom red. Östbergs försorg har därför annan person vidtalats att skaffa annonser, för vilket vederbörande dock betingat sig gängse provision för annonsackvisitörer. Styrelsen har förklarat sig godkänna denna åtgärd.

Skattmästaren Anders Johansson, som f. ö. vid årsmötet i mars tilldelades föreningens hedersplakett för sina omsorger om föreningens ekonomi, har sänt kravbrev till alla dem, som ännu ej betalt årsavgiften, och samtidigt meddelat, att de som trots krav ej efter tre år betalt sina avgifter, komme att strykas ur föreningen. I oktober resterade ej mindre än 172 medlemmar med avgiften! Det är därför alla skäl för dem att omgående reparera sin försumlighet, annars kanske de löper risken att i en kommande matrikel få skylta under rubriken "Strukna på grund av oguldna avgifter".

I sammanhanget må erinras om att årsavgiften numera utgör kr. 12:—, medan avgiften för ständigt medlemsskap höjts till kr. 150:—.

Höstfesten 1963 måste som bekant inställas på grund av synnerligen liten uppslutning. Då föreningen härigenom åsamkats onödiga kostnader för avbeställning etc., beslöts att helt inställa

höstfesten 1964. Den sedvanliga surströmmingsträffen ägde dock programenligt rum (se särskilt referat).

I god tid före student- resp. avgångsexamina vid läroverket och Walhalla utsändes inalles ca 225 inbjudningar till medlemskap i föreningen tillsammans med årsskriften för 1963 till de avgående skoleleverna. Trots erbjudande om väsentligt reducerade avgifter under de första åren blev resultatet av aktionen beklagligtvis blott 3 st. ansökningar om medlemskap.

De under våren och hösten avhållna lunchträffarna för medlemmar bosatta i Stockholm och sådana, som då och då har sina vägar till huvudstaden, har tyvärr endast rönt obetydlig anslutning, som successivt även minskat. Förmodligen beror det klena resultatet på svårigheter att denna tid på dagen offra något längre tid än vanligt åt lunchätandet. Det blir väl därför så småningom aktuellt att överväga, om dessa träffar skall bibehållas även i fortsättningen.

Någon komplett matrikel skulle ej inflyta i årets utgåva utan endast ändringar och tillägg införas.

Och så till sist en maning: Glöm ej att anmäla ändrad adress, titel el. dyl. till sekreteraren eller skattmästaren.

Observera efterlysningen av studentfotos samt pengar till ordförandeklubba

FALUN

ger trivsel åt storträffar

★

HÖGFJÄLLSHOTELLET

SÄLEN

För VINTERNS tjusning och SOMMARENS behag

Direktion

Torsten Widing

Brev till en falukamrat

Broder Kurt!

Jag är säker på att Du minns mig, när Du läser mitt namn under dessa rader. Det skulle långt tidigare ha funnits med i Gamla Falukamraters matrikel, men jag kan icke förklara den andliga förlamning, som vållat mitt uteblivande. Det är väl också därför som jag önskar tala om "de blygsamma fattiga", de många Falukamrater som av ett eller annat skäl ej ger sig till känna.

Minns Du hur Oscar Johnson (numera Bernulf) mönstrade sin armé med isdösen på den Lisselska tomten som fästning. Jag hade gjort en kanon av en barnkärra och ett dräneringsrör och blev därför chef för artilleriet med Bosse Norbäck och Nils Johansson som manskap. Där var också Din bror Tom, Joel Baltzar, bröderna Bo, Stig och Dag Jonsson (numera Irvall) och Karl Erik Norbäck. Vi fick en utmaning från pojkarna på Dalregementet och skulle mötas på slänten nedanför Kullen. Den stolta armén stod uppställd med trä-svärd och allt och väntade på anfallet, men när regementsgrabbarna med Folke Karlström, Oscar Thurén och Ingjald Elg i spetsen tågade fram var de beväpnade med långa svepande vidjor. Det blev en neslig flykt. Jag kan ännu höra hur det rasslade om kanonhjulen. Vi blev även angripna en gång i vår egen garnison och måste på grund av underlägsenhet numerärt sett tillkalla

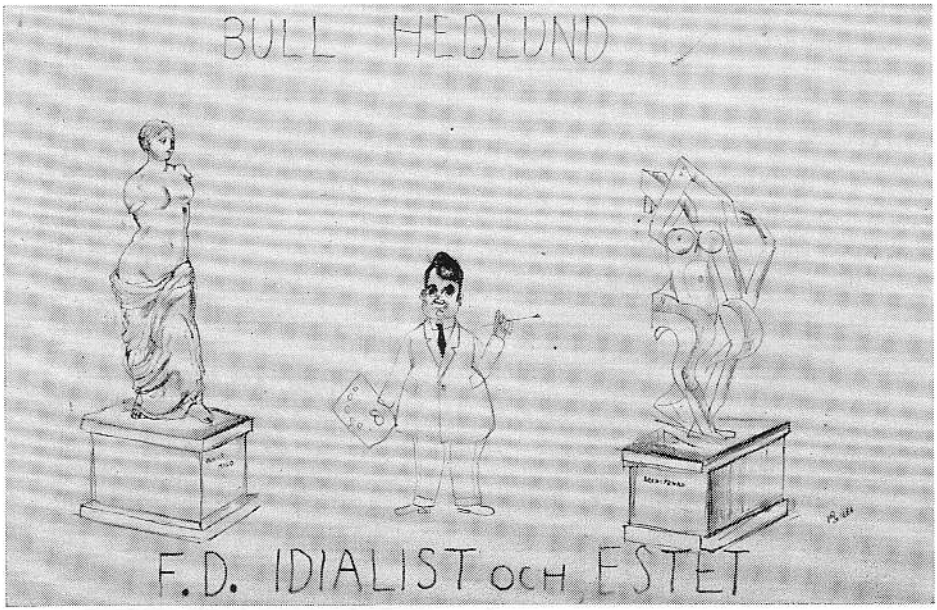

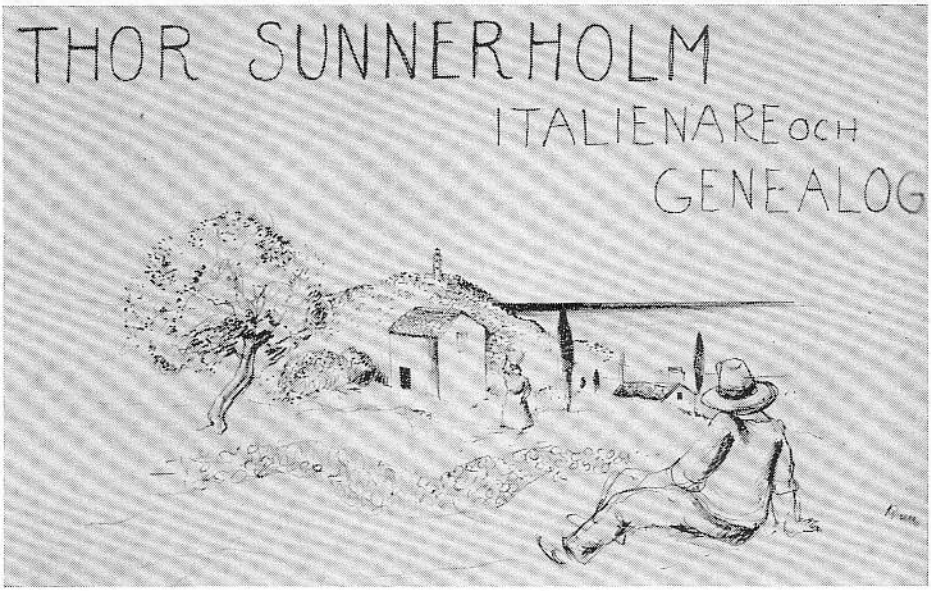

hjälp av den urstarke smedsonen Erik Appell, som kastade fienden över planket till stor nesa för vår "general".

Men jag vill tala om något annat, om något som hände mig senare. När jag som ung tidningsman efter studenten blev nära vän med Bertil Bull Hedlund, stötte jag på en grupp Falukamrater av ett säreget slag. Det var sådana som av någon anledning inte kunnat fullfölja sina studier vid läroverket. Men de hörde ändå samman med sin gamla skola. När några av dem träffades sade de: "Alla firar jubileum. Varför inte också vi?" Och så bildades den illustra föreningen 1903 års män. Det var de, som 1903 *började* i Falu läroverk. De som avancerat examensvägen slöt helhjärtat upp kring sina borttappade kamrater. Eftersom jag var en del år yngre följde jag deras förehavanden på avstånd med förströtт intresse. Det blev bara ett sammanträde, bara en "storträff" vid 20-årsjubileet 1923. Så småningom märkte jag hur hårt Bull engagerade sig i saken. Under sitt "merkantila mellanspel" satt han på nätterna i sin ateljé vid Slaggatan 9 och tecknade placeringskort till den blivande festen. Jag fylldes av beundran för den fina karakteristik han bestod sina forna kamrater. Skulle allt detta skingras sedan festens yra var över? Jag minns ej längre vem som kom upp med idén men alltnog, jag tror det var den lille prydlige fotografen Birger Nordensten vi anlitade för att föreviga de tecknade bladen. Jag vet ej heller om någon mer än jag har kopiorna i behåll.

Det är en sällsam samling. Själv tecknade sig Bull stående mellan Venus Milo och en kubistisk Archipenkoskulptur och med texten "Bull Hedlund f. d. idialist och estet". Femton med-

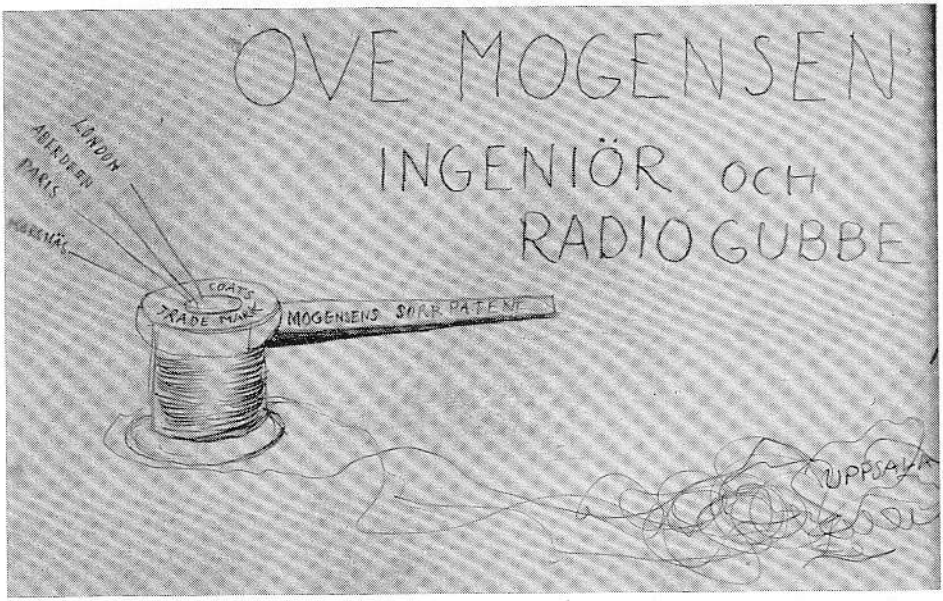

lemmar hade den illustra klubben. Pelle Gustafsson betecknades som ryss och f. d. berlinare på ett blad i vilket Bull spelade ut hela sin själsfrändskap med den tyske samhällssatirikern Georg Grosz. Den storväxte mr Westin presenterades som bankman och globetrotter och Gerhard Johansson som orientalisk matthandlare. David Persson fick figurera som annonskung och Thor Sunnerholm som italienare och genealog insatt i ett av de sydländska landskap Bull kände så väl.

När jag en gång visade min lilla bok för Axel Fridell fastnade han för skildringen av Elis Westgren som "länsman och simmare" och sade "Stortårna sitter åt samma håll. Det är ingen annan än Bull, som kan rita en karl med två högerfötter!"

Une Skarstedt gick med Falu-Kuriren som en pappershatt nerdragen över ögonen till storms mot en whiskyflaska och under stod texten "Slå ej så hårt ber Din gamle vän Bull" och Ove Mogensen presenterades som aktuell radiogubbe. Till samlingen hör också Nils Sjödahl, "lektor och forskare i ärans och hjältarnas språk", Agne Ihrfelt, "länsbokhållare och bonde", Pelle Sundberg, "hållfasthetsprofessor" och Birger Gustafsson, "skohandlare och damernas vän". Magistral är till sist bilden av Erik Söderlund, "ingenjör och krigare" ridande på en frustande mekanisk häst.

Ja käre Kurt. Nu har jag bläddrat färdigt i mitt album. Som Du ser handlar det om gossar, som var några år äldre än vi. Vi kände dem kanske inte så väl. Men de var Gamla Falukamrater även fastän några av dem inte firade några studentjubileer. Jag tycker att det är något av det finaste med vår

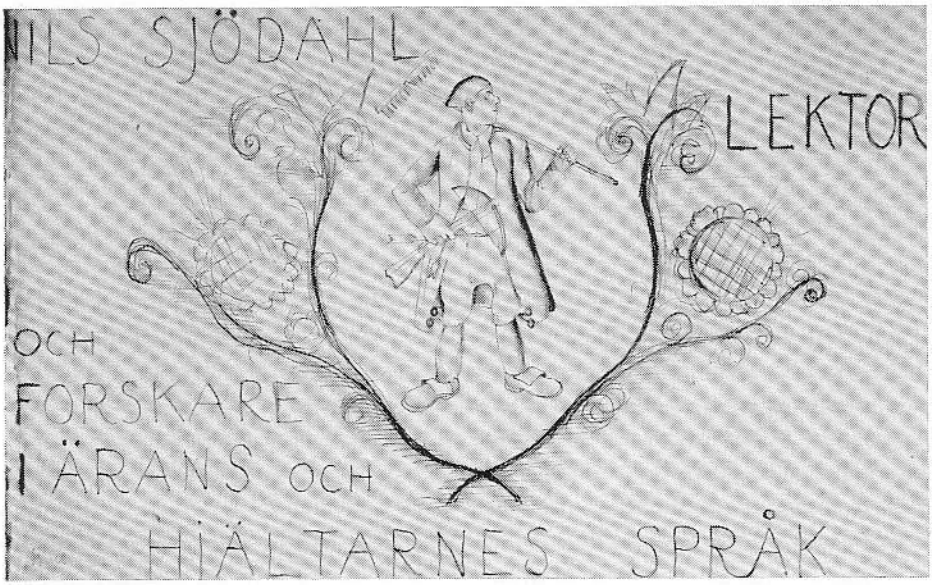

kamratförening att den i så stor utsträckning lyckats samla alla kring vår gamla skola. Det finns också sådana som "kvastat" någon gång och därför känt sig i viss mån främmande i sin egen studentårgång. Men på en storträff möter man alla liksom en gång i himlen. Så väl mött nästa gång.

Din gamle vän *Nils Lindgren*

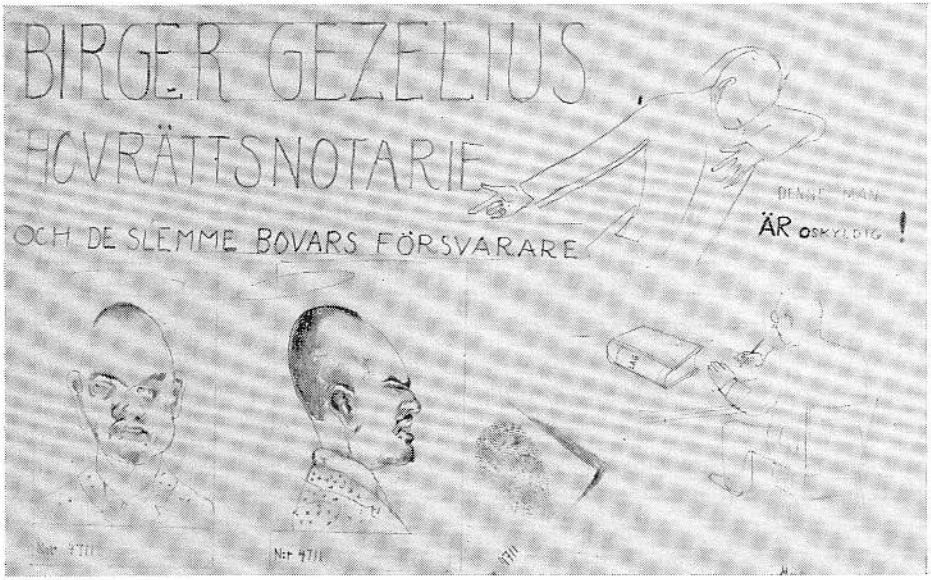

Tre lärarporträtt

I fjolårets årspublikation hade införts nekrologer över bl. a. fyra lärare vid Falu högre allmänna läroverk, vilka avlidit under tiden november 1962—november 1963. Minnestecknaren hade därvid förbigått Joel Påhlsson och Hugo Valentin, vilka båda avlidit under den nyssnämnda tidsperioden. Med nedanstånde minnesord vill jag försöka gottgöra denna brist. Är det inte mycket gripande, att sex kända lärare vid Falu läroverk gått bort under loppet av ett enda år? (Hugo Valentin lämnade dock Falu läroverk 1930 för att tillträda en lektorstjänst vid Uppsala läroverk.)

Joel Påhlsson

Den 1 mars 1963 avled f. lektorn vid Falu högre allmänna läroverk, fil. dr Joel Ursilus Påhlsson. Han var född 1878 i Väsby socken, Malmöhus län, blev student i Hälsingborg 1898, och efter universitetsstudier i Lund — även i Greifswald, München och Cambridge — disputerade han för filosofie doktorsgraden i Lund 1918. Gradualavhandlingen gällde en engelsk medeltidshandskrift.

Påhlsson tillbringade sina första läroår i Skåne och Blekinge. År 1919 utnämndes han till lektor i tyska och engelska vid högre allmänna läroverket i Falun, och han var sedan knuten till detta läroverk fram till pensionsavgången 1943.

Joel Påhlsson var en mycket skicklig språkman, och han fördjupade sina språkkunskaper såväl genom flitigt studium av främmande litteratur som genom talrika utländska resor. Ivar Sefve, som var rektor vid Falu läroverk på 1920-talet, sade om honom: "Han tas för en engelsman i England och för en tysk i Tyskland."

Det var ej bara språkfrågor som intresserade Joel Påhlsson, utan han intresserade sig också för allmänna spörsmål, ej minst för ungdomen och dess problem. Hans allmänna intresse kunde ibland utgöra en viss belastning för honom, i så måtto att han då och då kom in på frågor, som ej alls hade med undervisningen att göra. Denna hans svaghet utnyttjade vi elever ej så sällan. Kunde man ej läxan, försökte man med mer eller mindre listigt ställda frågor locka in honom på ett sidospår — en taktik som ofta lyckades. Hans lektioner var emellertid aldrig torra och tråkiga, vartill hans humoristiska ådra i hög grad bidrog. Att Joel Påhlsson hade en humoristisk läggning, märkte bl. a. Ernst Wigforss, då de båda i början av seklet låg och studerade i Lund. I sina "Minnen" (del I) skriver Wigforss sålunda: "Joel Ursilus Påhlsson . . . — engelsk filolog — . . . förnöjde oss med sin särskilda lite nervösa humor."

Han ägnade sig i ganska stor ut-

sträckning åt friluftsliv, åtminstone under ferierna. Särskilt intresserade han sig för segling samt fjällturer till fots och på skidor. Fjällfärderna ställdes såväl till de norska och svenska fjällen som till Alperna. Han tjänstgjorde också ett par gånger som ledare under de fjällresor, som ungdomarna vid Falu läroverk gjorde till Jämtlandsfjällen.

Även om Joel Påhlsson på det hela taget hade ett lätt sinnelag, kunde perioder av tungsinne ibland sätta in, vilket då förmörkade ej bara hans himmel utan naturligtvis även generade hans omgivning.

Joel Påhlsson kände starkt för sin gamla skola, Falu läroverk, och efter avgången från aktiv tjänst skänkte han medel till en premiefond i moderna språk vid läroverket. Falu praktiska skola blev även ihågkommen med en motsvarande premiefond. Joel Påhlsson var en vänsäll man, och han fick många vänner, särskilt bland kolleger men även bland forna elever.

Hugo Valentin

Den 7 maj 1963 avled professor Hugo Mauritz Valentin. Han var född 1888 i Vikingastads kommun, Östergötlands län. År 1907 kom han till Uppsala, och där fick hans sin vetenskaplig skolning av bl. a. Harald Hjärne. Valentins doktorsdisputation ägde rum i Uppsala 1915, och ämnet var "Frihetstidens riddarhus. Några bidrag till dess karakteristik." Doktorsavhandlingen var ett pionjärarbete, men det dröjde flera decennier, innan avhandlingen rönte allmän uppskattning på vetenskapligt håll. Han var så att säga före sin tid.

Efter ett par lärarår vid Uppsala folkskoleseminarium utnämndes Hugo Valentin 1919 till lektor i modersmål och historia vid högre allmänna läroverket i Falun. År 1930 återbördades han till Uppsala som lektor vid Uppsala läroverk, och han fick samma år en docentur i historia vid Uppsala universitet. Professors namn erhöll han 1948.

Hugo Valentins historiska författarskap förbigås här i huvudsak, men jag vill något dröja vid hans drygt tioåriga verksamhet i Falun. Där skrev han två av sina förnämsta arbeten, nämligen "Judarnas historia i Sverige" — det arbetet har från vetenskapligt håll betecknats som ett monumentalverk — och "Kabinettspolitiken och kampen om kolonierna", som ingick i Norstedts världshistoria av 1930.

Under 1920-talet var Hugo Valentin en av de ledande inom Falu kulturliv. Hans deltog mycket aktivt i det numer än hundraåriga "Läsesällskapet" och hans anlitades flitigt som föreläsare såväl där som i "Föreläsningsföreningen". Han var initiativtagare till "Historiska föreningen", som hade många intresserade medlemmar, bl. a. bland officerarna.

Under de två sista åren före min studentexamen 1930 hade jag Hugo Valentin som lärare i svenska och historia, och hans var dessutom min klassföreståndare. Jag kan därför intyga, att han var en alldeles strålande lärare, och han var mycket omtyckt av oss elever. I sin framställning excellerade han ofta med

mycket kvicka, träffande vändningar. Han var ingen vän av att vi elever skulle "spotta fram" läxan med bokens ord ungefär som när man spelar upp en grammofonskiva. Nej, han ville få oss att tänka själva, och vi skulle själva så vitt möjligt dra våra slutsatser. Hans undervisning, särskilt undervisningen i historia, gav många intresserade elever verkliga högtidsstunder.

I egenskap av jude kände Hugo Valentin djup samhörighet med det judiska folket, och han engagerade sig också mycket starkt för judarnas sak. Så småningom blev han, kan man nog säga, den svenska judenhetens främste andlige målsman. Men Valentin var ej bara jude, han var i lika hög grad svensk, och han hörde i högsta grad till den svenska kulturkretsen. I hans särpräglade anletsdrag kunde man spåra såväl det judiska arvet och den myckna lärdomen som hans stora charm och vänlighet. Det yviga håret och det "avistokvatiska" r:et hörde också till bilden. Hans uppträdande var genomkultiverat.

Hugo Valentin var en betydande historiker och en strålande lärare, men många skall ändå anse, att hans främsta insats låg på ett annat plan: hans intensiva och självuppoffrande arbete i människokärlekens tjänst. De flyktingar från nazisternas Tyskland, som han — tillsammans med sin maka — hjälpte och bistod på olika sätt kan räknas i hundratal. Flera av dem var av icke-judisk börd. Han offrade ej bara pengar och bekvämlighet för att hjälpa utan också karriärmöjligheter samt slutligen sin hälsa. Hugo Valentin var en helgjuten och ädel människa, och hans främsta egenskap kan sägas ha varit godhet.

Richard Tham

★

Till ovanstående kan fogas, att för medel, insamlade vid 1923 års studenters 40-årsjubileum 1963, en minneslund om 16 träd planterats i Israel "till evigt minne av Hugo Valentin". Dessutom har en minnestavla med citat ur GT (Jesaja 55) på svenska och hebreiska tryckts och tillställts bl. a. samtliga donatorer, varjämte ett exemplan överlämnats till vårt gamla läroverk. Minnestrycket är smakfullt inramat i ett exotiskt träslag genom försorg av disponent Folke Tunander vid hans ramlistfabrik i Gustafs.

F. d. läroverksadjunkten John Forssling

avled i början av januari 1964 i en ålder av 80 år.

Forssling var född i Dunker, Södermanland, blev student i Strängnäs 1902 och fil. kand i Uppsala 1907. Han utnämndes 1911 till adjunkt i matematik och fysik vid Falu läroverk och pensionerades 1949.

Den som i likhet med undertecknad haft Forssling som lärare i realskolan minns honom säkerligen som en sträng, rättvis och samtidigt humoristisk pedagog. När det inte ville sig för "offret" vid svarta tavlan under matematiklektionerna, fick vederbörande en bestämd men samtidigt med något humoristiskt

Balansräkning per 1.1 1963

Tillgångar		
Kontant i kassan	15: 12	
Innestående i bank	11.153: 30	
Innestående på postgiro	282: 75	11.451: 17
Värdehandlingar:		
Sievert 4 % förlagsbevis 1947	1.000: —	
Aerotransport 5 % förlagsbevis 1956	5.000: —	
AGA 5¾ % förlagsbevis 1962	10.000: —	16.000: —
Sångboken		1: —
Medlemsnålen		1: —
	Kronor	27.453: 17
Skulder		
Ständiga medlemmars fond		14.125: —
Donationsfonder: K. A. Lindström	5.546: 72	
Hj. Grönblad	3.315: 92	8.862: 64
Donationer: Th. Elving	500: —	
E. Krantz	1.000: —	1.500: —
Kapital		2.965: 53
	Kronor	27.453: 17

Vinst- och Förlusträkning 1.1–31.12 1963

Inkomster		
Medlemsavgifter		3.362: —
Räntor på K. A. Lindströms donationsfond	199: 68	
Hj. Grönblads donationsfond	89: 53	
övrigt	915: 98	1.205: 19

tillägg försedd anmaning att återgå till sin plats i bänken.

Bästa beviset för Forsslings popularitet synes mig vara, att såvitt jag nu kan erinra mig han aldrig fick något "öknamn". Han var alltså tydligen prototypen för den verkligt gode läraren, som man gärna behåller i gott och tacksamt minne.

K. A.

Medlemsnålar		108: —
Underskott för 1963		945: 07
	Kronor	5.620: 26

Utgifter

1963 års storträff		2.721: 86
Årsskriften		1.156: 25
Stipendier ur K. A. Lindströms donationsfond		198: —
Bidrag till Falu H.A.L. Skytteförening	200: —	
Idrottsförening	200: —	400: —
Trycksaker, porto och telefon		692: 80
Möten och fester		200: —
Skatter		198: —
Blommor och gåvor		23: 35
Bankfack		30: —
	Kronor	5.620: 26

Balansräkning per 31.12 1963

Tillgångar

Kontant i kassan	22: 02	
Innestående i bank	11.792: 33	
på postgiro	48: 89	11.863: 24
Värdehandlingar:		
Sievert 4 % förlagsbevis 1947	1.000: —	
Aerotransport 5 % förlagsbevis 1956	5.000: —	
AGA 5¾ % förlagsbevis 1962	10.000: —	16.000: —
Sångboken		1: —
Medlemsnålen		1: —
	Kronor	27.865: 24

Skulder

Ständiga medlemmars fond		15.425: —
Donationsfonder: K. A. Lindströms	5.568: 91	
Hj. Grönblad	3.325: 87	8.894: 78
Donationer: Th. Elving	500: —	
E. Krantz	1.000: —	
Gåvor till "Klubban"	25: –	1.525: —
Kapital den 1.1.1963	2.965: 53	
Årets förlust	945: 07	2.020: 46
	Kronor	27.865: 24

Stockholm den 28 februari 1964.

Anders Johansson
Skattmästare

Med anledning av Gunnar Vesterlunds historia om Tuting i årsskriften för 1963 fick red. en protest i mycket hovsamma former från professor Georg Landberg i Uppsala, som fann det orätt att Tuting karaktäriserades som bunden av sin lärobok och att han enligt lärjungarnas omdöme skulle vara att anse som "urknorv". Tvärtom påpekar professor Landberg, som hade Tuting som klassföreståndare under fyra år, däribland som lärare i historia, att denne visserligen ofta tittade i boken och vid behov rättade felaktigheter, som inte överensstämde med den "lagbundna" texten, vilket för tidens ungdom kunde förefalla löjligt, men faktum var, att han utan kontroll kunde historieboken nästan alltför väl utantill och därför inte tolererade alltför stora avvikelser från ämnet utan nog i sina synpunkter var rätt begränsad. Men därifrån och till att beteckna honom som "urknorv", som berättelsen vill göra gällande, är nog att pojkarna ifråga fablade av egen fri fantasi.

Vesterlund har ju å andra sidan till sitt försvar andragit — som han även framhöll i sin artikel — att han hade uppgifterna ur andra hand (tydligen en ej alltför tillförlitlig källa), och när nu Landberg, som han uttrycker sig "har räddat sin själ", hoppas red. att saken därmed skall kunna anses vara utagerad.

Och så kommer Vesterlund med ytterligare ett par historier från gamla tider, vilka red. allvarligt hoppas ej denna gång skall ge anledning till några kontroverser medlemmar emellan. Alltså ånyo ordet till Vesterlund.

★

Mera om Tuting och något om Bjaffen

Jag berättade en historia om Tuting i förra årspublikationen (av år 1963). Tuting var gammal ungkarl och bodde i en lya tillsammans med adjunkt Bersell, också ungkarl. Denne kallade vi Bjaffen, den lugnaste och hyggligaste lärare jag för min del haft att göra med i mina dar, och det vill inte säga litet.

Bjaffen undervisade i matematik. Jag knorvade mig på matematiken mer än en gång, för den där exakta vetenskapen med tankesammandrag, förut bevisade i formler, som man måste kunna utantill för att klara sig, det var inte och är fortfarande inte min starka sida. En gång, när jag var särskilt uttröttad i skallen och därför inte kunde klara mitt problem framme vid svarta tavlan, insåg Bjaffen till slut det lönlösa i att få mig att begripa. Men det kom bara detta stillsamma utlåtande från den synnerligen välvillige och förstående Bjaffen: — Sätt dej ner och vila dej...

Tutings och Bjaffens bostad låg vid Trotzgatan. Härledningen av benämningen Tuting på adjunkt Lars Wirén fanns det olika teorier om vid läroverket. Några ansåg öknamnets uppkomst vara denna: "Nu återstår *tu ting* att lära." Så brukade Wirén uttrycka sig. En annan teori var, att härledningen kom därav, att hans blåa näsa liknade en sån där tutapparat, som fanns på bilarna den tiden, en tuting alltså. Man klämde i den blåsvarta luftfyllda tutingen, och då kom det ljud. För min personliga del anser jag, att Wirén fått öknamnet från följande visa, som ännu lever på folkets läppar:

Bror Bellman, bror Kjellman
och bror Kexell,
de ta sig en tuting
varenda kväll.

Och Wiréns mörkblåa näsa skvallrade om att han tog sig många tutingar, i likhet med vännerna Bellman, Kjellman och Kexell, på sin tid.

Tuting var en väldig rökare. En livfull kamrat berättade en gång om ett besök i Tutings bostad. Först kom skolgrabben in i Tutings farstu, sen vidare in i ett förrum, där han förgäves försökte urskilja Tuting. Ju längre in han kom, desto mera tät blev tobaksröken. Han öppnade nu dörren till ett inre rum. Sedan han spanat en stund, kunde han mellan tobaksmolnen svagt urskilja Tuting, där denne satt och bolmade på sin kära pipa i ett hörn.

Tuting sågs ständigt vid sina ensliga promenader under den kalla årstiden iförd en gammal snusbrun överrock. Det måtte ha berott på ren snålhet av honom, att han inte hade råd att ha vantar på händerna. Under den kallaste väderlek såg man Tuting skrida fram med sina blåfrusna händer, som han försökte stoppa in under rockärmarna för att skydda dem mot den bitande kylan.

När kung Gustaf V besökte vårt läroverk, var lärarna oppsträckta i finaste dressen med frack, vitt skjortbröst och vit rosett — utom Tuting! Denne kom högtidsdagen till skolan i samma vanliga snusbruna överrock i yttre klädsel, och inne i aulan, där rektor Sundberg (Niklas) tog emot den höge gästen, mötte vi en syn, som kom oss att le i smyg. Kung, höga militärer i paraduniform och lärare i frack — och så Tuting, som stack av mot de övriga i sin vanliga vardagskostym!

Vi bodde några grabbar vid Trotzgatan 15—17, där vi var inackorderade. Där fanns tantens tre pojkar: Åke

och Yngve, två småglin, och så deras äldre bror Einar Larsson, som gick i realskolans sjätte klass. Vidare var det min bror Gustaf, Valle Linder och så jag, som pluggade i femman. Valle gick i första ringen och Gustaf i andra.

Valle hade för oss två bröder berättat en hel del om Tuting, särskilt då hans vårvanor. Valle hade känt till Tuting mycket längre än vi två, som var tämligen nyinflyttade från Norrbotten, där vi förut gått i Luleå läroverk.

"Varje vår", så berättade Valle, "gick Tuting på sin promenad uppåt Varpan."

Ja, detta var så välkänt i stan, att folket, som bodde utefter Trotzgatan, väntade att få se Tuting så där fram i april. Det klickade *aldrig* med hans vårtur. Fullkomligt osvikligt alltså, närapå som solens upp- och nedgång, om man nu ska skarva lite.

Vi var därför väl förberedda och förväntansfulla. "*När* kommer Tuting?" Det var vår stående dagliga fråga frampå vårkanten. Det var våren 1912. Väntan blir lång . . .

Men — så en söndagsmorgon händer det! Jag står i fönstret och håller utkik, och — *vem* får jag se, om inte Tuting! I hänförelse skriker jag åt Valle och brorsan:

"Titta! Tuting!"

De rusar fram till fönstret, och vi får skåda vår efterlängtade Tuting sakta skridande sin väg framåt.

Jag ämnar rusa ut tvärt och smyga efter Tuting, men brorsan hejdar mig.

"Först måste vi dikta ihop något om Tuting", säger han.

Jag försöker men misslyckas totalt.

Då sätter sig Gustaf ned, och i flygande fläng har han snott ihop följande visa om Tuting:

Säkert är våren äntligen inne,
ty uppåt Varpan Tuting ses gå.
Tuting är mycket glad i sitt sinne.
Rocken är snusbrun, näsan är blå.
Armarna hänga,
sakta de slänga.
Tuting ses blänga
uppå var mänska, som går förbi.
Skolgrabbar fnittra: "Tuting!
Hi, hi!"

Låtom oss nämnda gubbstut förfölja
söndagens morgon. Snabbt vi få gå
upp emot Varpans glittrande bölja
just denna vårdag, att Tuting vi nå,
innan han svunnit.
Tuting har hunnit,
och han har vunnit
avsevärd sträcka på oss just nu.
Ut ni nu springa, Valle och du!

I analogi med vad vi visste om beräkningen av Påskdagen, som infaller första söndagen efter den fullmåne, som inträffar näst efter vårdagjämningen, fantiserade vi ihop en bestämning för sommarens ankomst i Falun. Vi "fastslog", att

> sommaren i Falun börjar första söndagen efter den fullmåne, som kommer näst efter dagen för Tutings gång uppåt Varpan.

Gunnar Vesterlund.

Skolminnen från Falu läroverk

Det här är historier från tiden 1911–1913.

Jag gick läsåret 1911—1912 i femman. Vi hade den tiden en lärare i biologi, lektor Hjalmar Möller. Han var skåning och talade sin typiska sydsvenska skorrande dialekt. Möller var tjock som en gris och ansågs allmänt likna ett sådant djur i uppsynen. Han fick därför öknamnet Galten.

Möller var synnerligen partisk. Av någon outgrundlig anledning hade han fått motvilja mot fem grabbar, som satt i rad. Deras efternamn började med bokstäverna E och F. Bland dessa olyckliga varelser fanns en med efternamnet Frid, klassens absolut stillsammaste elev. Han gjorde verkligen skäl för namnet.

De arma offren på E och F fick regelbundet sina frågor på djur, växter och mikro-organismer, men hur utförligt de än redogjorde för sina inhämtade kunskaper, så kunde Galten på sin höjd grymta ur sig ett motvilligt Nå!, när de kunnat sina saker särskilt bra.

"Där är ingen, som kan anskaffa en duva för dissekering?" Så frågade Galten en dag på vårterminen.

En av grabbarna, som hade spår på stans talrika tama duvor, anmälde sig för uppdraget. Galten var nöjd.

En infångad och avlivad duva medfördes också mycket riktigt till en kommande lektion.

Ett lag i taget får gå fram till dissektions-bordet. Galten genomför noga och intressant sin undervisning i fågelns både yttre och inre utseende.

Plötsligt hörs en smäll från ett animerat slagsmål bland de för tillfället sysslolösa grabbarna nere i bänkarna.

Galten vänder sig förgrymmad mot dem och ryter: "*Vem* var det, som boxas? Var det du Frid?"

Den stackars Frid, som var fullkomligt oskyldig, viskade fram ett förskrämt nää . . .

Galten måste buttert godta Frids bestämda bedyrande. Men — när inte denne kunde fällas för förseelsen, så brydde sig Galten inte heller om att vidare forska efter den skyldige.

Frid råkade verkligen, så vitt jag minns, ge ett enda kanske något felaktigt svar på en fråga, när han råkade säga "magsyra" i stället för "magsaft".

Så kom de sedvanliga skriftliga varningarna ungefär vid mitten av terminen. De var avsedda att ge eleverna en sporre att öka nitet i sitt kunskapsinhämtande.

Galten varnade några i klassen. Det var de, som hette på E. När han nämnde Frid, sa han: — Frid undgår varning denna gång, men — det var *mycket* nära.

Att jag själv hade ett oerhört medhåll, det förbättrar inte saken. Sina favoriter markerade Galten med att kalla dem vid förnamn, och jag hade den förmånen. Saken var den, att min pappa var botanist, och Möller var expert på mossor. Där hade han den verkliga kännarblicken. Pappa fick flera moss-

arter beskrivna och namnsatta, och han besökte också Galten i Falun för botaniska överläggningar.

Men — så blev det ombytta roller. Galten flyttade till annat läroverk, och vi fick en ny lärare i biologi. Han hette Sven Ivar Sefve, sedermera rektor vid läroverket. Denne var en verkligt framstående biolog. Han införde regelbundna laborationer i sitt ämbete. De stackars mothålls-grabbarna från Galtens tid blev nu omvärderade. Och — de drog med rätta en befrielsens suck av lättnad!

Gunnar Vesterlund.

★
★ ★
★

Donatorer

till en välbehövlig ordförandeklubba efterlyses fortfarande. Enligt skattmästarens rapport har hittills – årsskiftet 1964–65 – influtit hela 25:– kronor, vilken summa väl knappt ens räcker för inköp av en bandyklubba, vilken ju f. ö. skulle bli väl ohanterlig för ändamålet.

Gack alltså till posten och fyll i en postgiroblankett till Gamla Falukamrater, Stockholm, postgironummer 25 83, med ett helst väl tilltaget belopp och skriv "Klubban" på talongen. Men gör det nu! (Klipp ur annonsen, som det brukar stå i tidningarna, så glömmer Du inte bort saken.) Och tack på förhand för vad Du sänder!

K. A.

KLAGAR FAMILJEN PÅ KOMFORTEN ??

...eller kör Ni

OPEL REKORD

Stark, snabb, rymlig, bekväm... rostskyddsgaranterad. **Provkör!**

Återförsäljare:

CARLBÄCKS BIL AB

Mästargatan, Borlänge

Telefon 0243-14190

Två veteraner

Karl-Magnus Erlandsson

Det har länge lekt red. i hågen att införa en ny rubrik, förslagsvis kallad "Vem är vem i GFK", där föreningens funktionärer och andra mer bemärkta medlemmar successivt skulle få ett omnämnande till fromma inte minst för nytillträdande medlemmar, som på så vis skulle få en antydan om vilka det är han eller hon träffar på våra sammankomster resp. vilka som sköter föreningens löpande ärenden. Det blir givetvis en sak på lång sikt men torde väl ändå kunna ha sitt intresse för medlemmarna.

Denna gång börjar vi med de enda nu kvarvarande "veteranerna" från föreningens grundande i januari 1920 (45-årsjubileum!) nämligen:

Karl-Magnus Erlandsson, f. d. riksbanksrevisor, som föddes den 16 mars 1882 i Torsångs församling; hans far var prosten Magnus Erlandsson därsammastädes. Sin skolgång fullgjorde han vid läroverket i Falun, där han år 1903 avlade sin på den tiden s. k. mogenhetsexamen.

E. kom redan samma år att ägna sig åt bankmannens yrke, då han anställdes vid riksbankens avdelningskontor i Falun, och efter ett förordnande vid avdelningskontoret i Kristianstad förflyttades han som ordinarie tjänsteman till Malmökontoret 1911, där han 1914 fick transport till kameralkontoret. Efter diverse olika tjänstgöringar bl. a. som bankrevisor pensionerades han 1948 men erbjöds kvarstanna för särskilt uppdrag till 1953. Vid sidan om sin tjänst i riksbanken hade han diverse uppdrag fram till 1960.

I DGF var han v. ordf. 1901—1902 och som redan nämnts en av stiftarna av GFK 1920, där han kom med i styrelsen, innehade befattningen som klubbmästare, v. ordf. och ordf. i valnämnden under en följd av år. Vid 25-årsjubileet 1945 utsågs han till hedersleda-

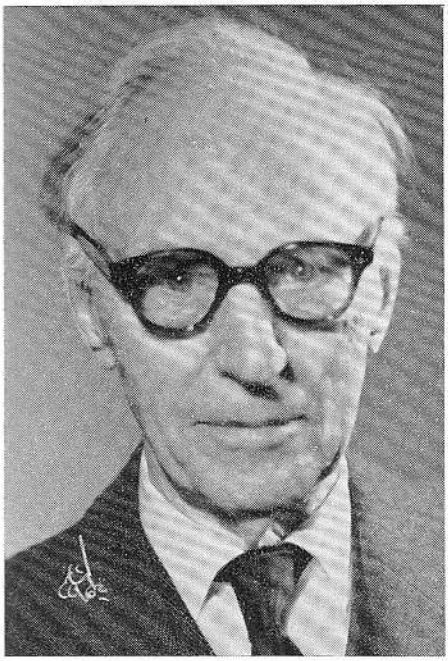

Sigurd Litström

mot av föreningen. Från trycket har han utgivit diverse avhandlingar i banksammanhang samt har hedrats med Frimurarordens förtjänstmedalj i guld.

Trots sina relativt höga ålder är E. en tämligen flitig deltagare i våra sammankomster, surströmmingsträffarna ej att förglömma, och alltid beredd att sprida trevnad bland de närvarande med historier m. m. Måtte vi länge än få nöjet beskåda hans fryntliga nuna, när GFK har någonting på gång.

Sigurd Litström är av genuin gammal falusläkt, då både hans far, farfar och farfarsfar gått i läroverket i Falun. Han föddes år 1881 re'n och tog studenten 1900 tillsammans med 16 kamrater, som under tiden alla gått bort. Av det då fungerande gamla lärargardet såsom Pucken, Pater, Billon, Gubben m. fl. har han alltjämt gott minne.

Efter avlagd studentexamen anställdes han vid Telegrafverket, där han blev e. o. assistent 1901. 1905 avlade han examen från Tekniska Högskolan och började sedan i Telegrafstyrelsen, där han blev kvar till sin pensionering 1947 med undantag av 3 år för tjänstgöring i landsorten.

Redan 1901 kom han i kontakt med radion och hade sedan hand om alla radiostationer för de svenska fartygen ävensom landstationernas förbindelser med svenska fartyg och det civila flyget. Han har deltagit i ett flertal internationella konferenser på området, bl. a. en gång i Madrid, då han träffade red:s broder Tom, Seth Ljungqvist och Gösta de Maré, vilka då tjänstgjorde i Spanien. 1948 och 1952 var han receptionschef vid radiokonferenserna i Stockholm nämnda år.

Inom GFK togs hans förmåga redan tidigt i anspråk som revisor, senare medlem av styrelsen och valnämnden m. m. Redan för åtskilliga år sedan fick han föreningens hedersplakett och utsågs till hedersledamot.

Som av vidstående foto framgår, är vännen Sigurd en vänsäll man, som vi hoppas får leva länge än och ha hälsan, så att vi får skaka tass vid kommande GFK-träffar.

K. A.

Sista surströmmingsträffen

på Stockholmsmedlemmarnas gamla tillhåll, restaurant Tennstopet – som nu själv står i tur att ätas upp av hungriga grävskopor – ägde rum den 22 september, då klubbmästarinnan kunde räkna in 16 deltagare till de norrländskt betonade utsvävningarna. Däribland märktes hedersledamöterna i GFK Karl Magnus Erlandsson och Gösta Frisell ävensom tämligen nyblivna svenska medborgarinnan Mary Sparr, som f. ö. fick sitt medborgarskap för sent för deltagande i höstens val. Hon underhöll vid kaffet och avecen de närvarande med sånger på sina båda hemlands vilda språk.

I sammanhanget kanske det kan vara av intresse att få några glimtar om "Gamla Stopet som går i stöpet", plockade ur en artikel för någon tid sedan av sign. Nemo i Svenska Dagbladet, eftersom Tennstopet de senaste åren varit enda tillflyktsorten för våra surströmmingsälskare.

Trots namnet rör det sig inte om någon gammal 1700-talskrog utan om en efterföljare till ett schweizeri på Fredsgatan 19, som 1891 övertogs av en medlem av den välkända tenngjutardynastin Santesson. Denne prydde lokalen med diverse tennalster, som gav ställets gäster anledning att man och man emellan kalla stället för Tennstopet. Vid flyttningen till Vattugatan tog ägaren i samband med utökning av rörelsen med matsal m. m. fasta på det nya namnet, som den nuvarande innehavaren väl kommer att bibehålla vid en planerad flyttning inklusive åtskilliga av de gamla inventarierna till nya marker, kanske i närheten av de nya tidningskvarteren vid Marieberg, då lokalen ofta varit ett kärt tillhåll bl. a. för tidningsmän från de tidigare presskvarteren i Klara.

Tennstopet har alltid varit ett kärt tillhåll även för konstnärer, bland vilka tidigare märktes prins Eugen, Vicke Andrén, Oskar Björck, Ferdinand Boberg, Gustav Cederström, Carl Larsson, Acke Tallberg och Gunnar Wennerberg. Också på senare tid har många konstnärer haft stället som sitt stamtillhåll.

Nu återstår för klubbmästarinnan att till hösten 1965 finna någon annan lokal för surströmmingsorgierna, eftersom ett event. nyuppförande av gamla Tennstopet väl tar sin tid i anspråk och tidigare möjligheter på hotell Reisen sedan några år ej längre föreligger. Hoppas hon lyckas med ett interregnum, ty det vore ju synd, om de gamla traditionerna skulle behöva temporärt avbrytas. Tennstopet har dock alltsedan 1904 upplåtit vissa delar av sina lokaler för avnjutande av den norrländska delikatessen.

K. A.

Sedan år **1824** *har*

FALU SPARBANK

verkat i Falun med omnejd

Gynna hembygdens sparbank!

Några idrotts-anteckningar från slutet av 20-talet

Nedanstående idrottsanteckningar grundar sig, förutom på minnet, dels på vissa dagboksanteckningar från 1927 och 1928, dels på en del klipp från "Länstidningen". Självfallet har jag inga anspråk på att ge en mer eller mindre fullständig bild av idrottandet vid läroverket i slutet av 1920-talet. Jag skriver om det som jag då intresserade mig för. Det vore trevligt, om någon annan GFK-are vid ett annat tillfälle ville komplettera min framställning.

Jag har inte några minnesanteckningar om grenar som bandy, fotboll och simning, då jag inte ägnade mig nämnvärt åt dessa idrotter. Men en ovanligt framstående fotbollsspelare har jag dock i mycket livligt minne, nämligen Bertil Ericsson. Efter studenten spelade han allsvensk fotboll för Sandvikens AIK under en följd av år, och dessutom var han — om jag inte missminner mig — center i Sveriges landslag under flera år.

Vår gymnastiklärare "Ljungo" (gymnastikdirektör Sven Ljungqvist) var inte särskilt idrottsintresserad, men han var en effektiv och skicklig gymnastiklärare. Han ägnade sig dock helst åt de duktigare eleverna, och de andra, de som från början inte särskilt uppskattade gymnastiken, blev inte mera gymnastikfrälsta av Ljungos ofta ganska hårda drill. Men Ljungo fick fram många goda gymnaster, bl. a. i elittrupperna, som hade årliga, mycket uppskattade uppvisningar. Bland de skickligaste gymnasterna minns jag särskilt Erik Berggren, Gunnar Zettervall, bröderna Göthberg och Ragnar Berg.

Ljungo arrangerade visserligen en del tävlingar, men det mesta fick vi ordna på egen hand. Vi fick sällan några träningsråd eller några instruktioner om hur de olika idrottsgrenarna bäst skulle utföras. Men på den tiden var det väl ganska vanligt, att en gymnastiklärare var ensidigt inriktad på gymnastiken. Träningsprogram och stilfunderingar fick vi ägna oss åt på egen hand, bäst vi kunde.

De idrottsgrenar, som jag intresserade mig mest för, var friidrott — särskilt hopp — och skidåkning. Jag ber nu att få göra några utdrag ur den idrottsliga dagboken för läsåret 1927—1928.

1927 27 okt. Gymnastiken. Tog ledigt 1.63. Nära 1.68.

2 nov. Höjd m. ansats i gymnastiken ... Trött och saknade sprätt. Lyckades nätt och jämnt klara 1.53.

26 nov. hoppade jag med Miku på fäktningen. Ingen av oss klarade mer än 1.50 och ej heller det särdeles lätt.

16 dec. Hemma ... Stående höjd: flera ggr 1.25 mycket nära 1.30.

1928 1 jan En lättare skidtur med Pappa tätt åtföljd av en mera ansträngande ... med Dag Jonsson. C:a 2 mil.

2 febr. var jag på gymnastikträning ... Samma kväll försökte jag hugga av mig benet men lyckades inte riktigt.

(? febr.) Efter en månad var benet åter all

right. Och jag började försiktigt med träningen . . . Ett par dar efter jag fått börja gå på benet skulle jag hjälpa klassen att ta ett skidlöparvandringspris: "Djursholmskannan". Vi klarade oss. . . . Fast jag slutade i tävlingen som 16:e man.

1 mars tränade jag tills. med Sjödénarna, N. Ericsson m. fl. i regementets gymnastiksal.

2–3 mars Som sagt var mitt ben helt nu och jag åkte lite skidor efter skolans slut. Härligt. Söndag den 3:dje ordnade Kamraterna märkesåkning och jag blev utsedd till kontrollant. Var uppe före 6 och gräddade pannkakor till Tjofinson m. fl. märkesåkare. I full utrustning gav jag mig kl. 7 iväg ut på spåret. Då hade jag det stora nöjet att stå till kl. 11.30, då inga flera löpare behagade passera. När jag kom hem vilade jag mig och gick sedan på gymnastikuppvisning. Bestående av Aktiv Borlängetrupp och läroverkets elittrupp. God gymnastik.

10–12 mars Lov. Skjutning delvis. . . . På skjutningen lyckades jag efter 13 serier klara bronsmärket.

20 mars På tävlingarna sprack jag skändligt. 1.55 i höjd; Paavo, Lingberg togo 1.60. Miku 1.65. Därjämte klarade jag 1.25 i st. höjd.

4 april D.M. för juniorer. När jag kom till tävlingen voro grabbarna som bäst i farten. Jag måste börja på 1.25. Det gick, men sen var det stopp. . . . Segraren Thysk hoppade i st. höjdhopp 1.28. Jag hade alltså fullständigt misslyckats.

18 april Tävling. Stående höjd. Jag klarade 1.25 tämligen knappt. Wigardt likaså. Därjämte lyckades Ågust (Paavo) slinka över. 1.30 trodde jag ej skulle gå. Men det gick. Dock knappt. Det blev rekord trots allt!

Ovanstående dagboksanteckningar har återgivits exakt i deras ursprungliga form, förutom att jag hoppat över en hel del avsnitt, som jag bedömt vara av föga intresse. *Miku* var det gängse smeknamnet på Henrik Ahrenberg, f. 1910, som i Falun bodde hos sin farbror. *Wigardt* syftar på Torsten Wigardt. Både Miku och Wigardt avled på ett mycket tragiskt sätt någorlunda samtidigt för 20 à 30 år sedan.

Dag Jonsson, som bodde på Manhem, hörde till en ganska stor syskonskara, som ibland beskrevs med denna ramsa: Britt gick en Dag på en Stig, och då mötte hon en Björn, som kom från sitt Bo. Syskonen tog sig sedan namnet Irvall. *Sjödénarna* syftar på bröderna Bertil och Fritz Sjödén. Särskilt minns jag, att jag mycket beundrade Bertil, som var några år äldre än jag och som var en mycket framstående löpare m. m. Dessutom var han mycket trevlig och trivsam. *N. Ericsson* syftar på Nisse Ericsson, som på 1920-talet var en av Sveriges bästa sprinter- och medeldistanslöpare (särskilt framstående på 200 och 400 m). *Paavo* och *Ågust* torde ha varit smeknamn på Folke Enderlein. *Tjofinson* var smeknamnet på en dåtida klasskamrat till mig vid namn Johansson. Han blev visst sedan läroverksadjunkt någonstans i Mellansverige. *Lindberg* torde syfta på Elis Lindberg, som nu är rektor och bosatt i Johanneshov.

Jag slutar med att lämna en del tävlingsresultat, som jag saxat från Falu Länstidning. Året är 1929.

Skidtävlingar. 10 km: 1. R. Tham; 5 km: 1. G. Malmström; 3 km: 1. Sven Malmström; 3 km: 1. Sven Malmström.

Budkavlelöpning. Etappris bestående av bronsplaketter utdelades till H. Eriksson, G. Malmström och R. Tham.

Inomhustävlingar. Seniorer: 1. R. Tham; Juniorer: 1. I. Münnich.

Till bästa man i årets inomhustävlingar, R. Tham, utdelades silvertallrik.

Tennis. 1. Nils Westgren.

Allmän idrott. 10-kamp: 1. R. Tham; 5-kamp: 1. N. Westgren; 3-kamp (juniorer): 1. G. Göthe.

Orientering 1. R. Tham.

Ovanstående resultat — jag syftar i första hand på de resultat, som kan mätas i siffror — är inte mycket att skryta med, om de mäts med dagens mått. Men tänker man på den allmänna standarden på 1920-talet, så var resultaten nog tämligen hyggliga. Men vad som var viktigare än resultaten, var, att vi i allmänhet hade mycket trevligt av vår idrott. Den utvecklade också ett gott kamratskap, och det var väl det allra viktigaste.

Richard Tham

BORGERTS

MÖBLER AB

FALUN

SLAGGATAN 37

TELEFON

023-106 22, 124 22

Nytillkomna medlemmar

Boberg, Sven Bertil, studerande, Kristinegatan 25, Falun 1945

Dahl, Leif, studerande, Åsgatan 73, Falun 1944

Dolk, Peter, studerande, Värdshusvägen 15, Falun 1944

Dolk, Thomas, med. kand., Walleriusvägen 16, Uppsala 1940

Ericsson, Åke, lantmätare, S. Stapeltorgsgatan 27, Gävle .....

Hallblom, Kerstin, f. Heed, fru, Esplanaden 3 B, Falun 1931

Lilljefors, Gustaf Lennart, teknolog, Banérgatan 8, Uppsala 1940

Linder, Hans Gunnar, bergsman, Villavägen 10–12, Falun 1940

Lindgren, Jan-Olof, fil. mag., Rackarbergsgatan 20, Uppsala 1940

Lust, Agneta, studerande, Promenaden 27, Falun 1944

Nenzell, Bengt, 1:e distr. tandläkare, Drottninggatan 13, Enköping 1927

Sarring, Göran, studerande, Nybrogatan 18, Falun 1945

Svenninge, Sven Olof, civilingenjör, Förvaltargatan 5, Västerås 1920

Theorin, Eva Margareta, fil. stud., Växelmyntsgat. 61/179, Göteborg V 1939

Avlidna medlemmar

Arfwedsson, Henrik, fd. bruksdisponent, Stockholm 1886

Arfwedsson, Louis, bergsingenjör, Lidingö 1888

Bywall, Mats, ingenjör, Falun 1935

Erlandsson, Hjalmar, fd. brukskassör, Tunabro 1876

Fredenholm, Gustaf, byrådirektör, Stockholm 1893

Hedbys, Johan, f d provinsialläkare, Hälsingborg 1895

Herdin, Yngve, fd. bankkamrer, Mora 1880

Jacobson, Nils, fd. bankkamrer, Falun 1869

Landor, Erland, lantmätare, Uddeholm 1911

Långberg, Daniel, överkontrollör, Borås 1895

Münnich, Georg, läkare, Stockholm.. 1903

Ros, Einar, skogsförvaltare, Leksand.. 1883

Sonne, Erik, landsfiskal, Borlänge ... 1919

Sundelin, Carl, direktör, Stockholm.. 1884

Tidgren, Sven, försäljningschef, Stockholm 1907

Herraffären i "Centrum"

FALU
herrekipering ab
STORA TORGET · FALUN

SKYLTEN SOM VÄCKER MINNEN

Den användes vid sekelskiftet av Länsparbanken i Falun och finns numer på Dalarnas Museum.

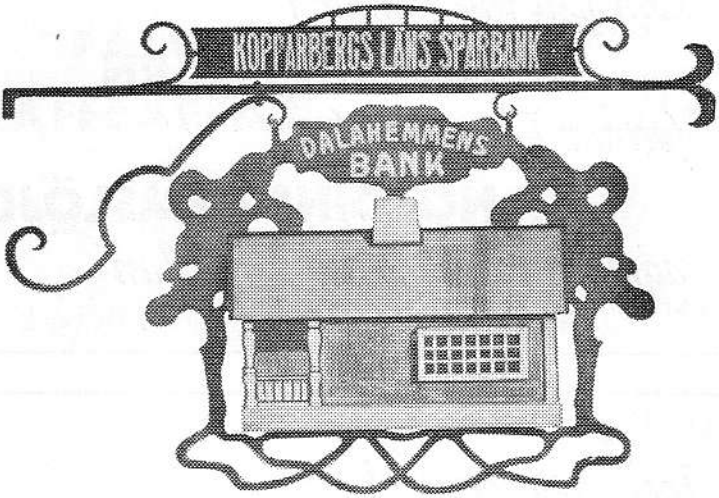

Nu som då är det lika aktuellt att ha en reserv på sparbanken

KOPPARBERGS LÄNS SPARBANK

TYSKS EXPRESS AB

en firma grundad 1904

FLYTTAR
FRAKTAR
LASTAR
LOSSAR
MAGASINERAR

till Gamla Falukamraters och andras tjänst

FALUN, telefon 023-189 50, 105 66

Om Du inte fastnar i

NORDINS GARN

fastnar Du säkert för

NORDINS HEMSLÖJD

adressen är Stora torget i Falun

Joel Hedbergs

åkeri
FALUN

välkänt
och
pålitligt

Eskilstunaboden Falun AB

VÄLSORTERAD JÄRNHANDEL

som säljer kvalitet

FALU
KAFFEAFFÄR

Slaggatan 6

telefon 11498

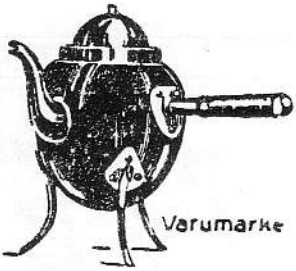

Specialaffär

i

KAFFE o THE

Hälsokost

Stads-
hotellet
och
Värdshuset
Kullen
Falun
Bordsbeställning
tfn 19400

★

När den ljusnande
framtid är vår...
träffas gamla och unga
studentgenerationer på
"Kullen"

DET HÄNDER SÅ MYCKET!

Gamla principer ändras.
Nya synpunkter framförs.

Rationalisering — Strukturförändring — Kontroversiella frågor är ofta förekommande rubriker.

Även **DALARNA** *berörs av omställningsprocessen*

Följ utvecklingen i

DALA-DEMOKRATEN

TIDNINGEN som VINNER

Likaväl som en illasittande kostym misskläder kan också en olämplig ram fördärva en god tavla. – Det måste vara harmoni mellan dessa två. Låt oss hjälpa Eder med råd vid ramvalet. Låt oss ta hand om inramningen – vi äro kända för ett gott arbete.

Wiklunds

GLASMÄSTERI RAMAFFÄR KONSTHANDEL

Åsgatan 23, Falun, telefon 19290, växel

Kommanditbolaget

Fritz Petterssons
FÄRGHANDEL

Falun, telefon 100 05, 197 05

platsens största
sortering
i branschen

GAMLA FALUKAMRATER

får de bästa
uppslagen till

högtidsgåvor

i vår
antikvitetsaffär

P. O. Fahlén AB

Södra Mariegatan 11
Falun

glasögon

2

toppmoderna affärer
till Edert
förfogande

GLASÖGONHUSET

SVÄRDSJÖGATAN 3, FALUN
telefon 023-107 03, 102 83

ÖSTLUNDS OPTIK

KÖPMANGATAN 3, MORA
telefon 0250-106 42

SPECIALOPTIKERNAS RIKSFÖRBUND
SPECIAL-OPTIKER
GODKÄND
AV
SVERIGES ÖGONLÄKARES FÖRBUND

Sedan 1892

— då Elverket i Falun började sina strömleveranser — har många blivande falustudenter "pluggat" vid skenet från den elektriska bordslampan.

Energiomsättningen år 1963 uppgick till 58.031.000 kVh.

Denna energimängd är så stor att 2.400 studerande kunnat ha en 40 wattslampa brinnande dag och natt från startåret 1892 till 1964.

EL-VERKET I FALUN

Gamla falukamrater

följer
hembygdens
händelser
i

Falu-Kuriren

DALARNAS STÖRSTA TIDNING

Melkers

MAT

på

alla

fat

Melker Olsson

AKTIEBOLAG

Fabrik: Korsnäs 023-33040

Butiker:

Kristinegatan 023-10081, 12481

Haraldsbo 023-14575

Redan

när

Gamla Falukamrater

voro unga

handlade de

sina

BÖCKER

och

SKOLMATERIAL

hos oss

och fortsätter sedan

att bli

sakkunnigt

betjänade av

AB ZANDER & SAGERS BOKHANDEL

— de många

generationernas bokhandel

FALUN 023-18640

INSJÖN 0247-40619

Till Gamla Falukamrater

En ny bok med bilder av det gamla Falun har utkommit. Vi tror att den intresserar Er särskilt mycket. När Ni bläddrar igenom boken kommer Ni säkerligen att erinra Er många trevliga episoder. Staden ändras raskt. Bilderna har blivit historia. Man kan helt enkelt inte vara utan dem, om man önskar göra klart för sig vad som skett i Falun de senaste 60 åren. Boken kostar 16: —. Insänd beloppet på postgiro 8567 så sändes den fraktfritt.

STRÅLIN & PERSSON AB – KORSNÄS

ERIC TUNELD

om

DALARNE

eller

STORA KOPPARBERGS HÖFDINGDÖME

Ny upplaga i facsimil av den på 1700-talet utgivna boken. Klart och för vår tid mycket roande beskriver Tuneld Dalarna och landskapets folk

En utsökt bok att äga — och rolig att ge bort

Inbunden i tidstroget vackert band
pris kr 14:50

Blids
BOKHANDEL
ST TORGET, FALUN
tel 023-100 50, 104 60

AB BRÖDERNA RYLANDER

FALUN

telefon 186 60

Värmen håller man säkert med

ERYL pannan

Ur samlingarna

Karvstickor som användes under 1800-talets förra del för att hålla räkning på malm- och kolkörning samt uppfordring.

Samlingarna skildrar bolagets utveckling från ett allmogeföretag på 1100-talet fram till dagens mångsidiga storindustri.
Museet är öppet under månaderna september—maj onsdagar, lördagar samt söndagar och helgdagar mellan kl. 13—16. Tel. 023/114 75

BERGSLAGETS MUSEUM VID FALU GRUVA

STORA KOPPARBERGS BERGSLAGS AKTIEBOLAG

Falu Nya Boktryckeri Aktiebolag Falun 1965